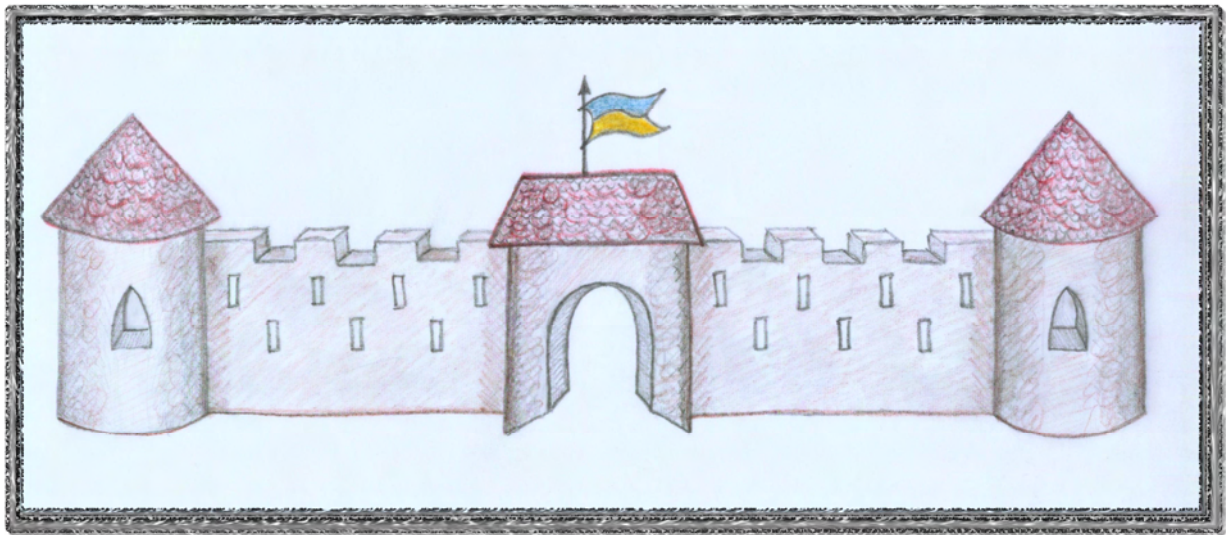

IV. osnovna šola Celje
Klub mladih raziskovalcev HEUREKA

CELJSKO OBZIDJE

Raziskovalna naloga

MENTOR:
Melita Broz, prof.

AVTORJI:
Aleksander Dorđević, 8.b
Alen Obrez, 8.b
Klemen Peras, 8.b

Celje, 2004/05

POVZETEK

*Obzidna mesta so edinstvena dediščina iz davno preteklih časov, ki bi jo morali čuvati kot zaklad, ohranjati in paziti pred zanemarjanjem in uničenjem; predati jih bomo morali večnosti kot nenadomestljive časovne mejnike zgodovine.
Piranska deklaracija, Walled Towns Friendship Circle*

Celjani smo zgodovinsko razvajeni – na vsakem koraku se srečujemo z ostanki bogate celjske zgodovine, ne da bi se vanje resnično poglobili. Kolikokrat gremo mimo ostankov obzidja, pa se sploh ne ozremo nanje. To stanje se trudi malce popraviti ta naloga.

Raziskovalci smo se odločili odkriti, kako je obzidje nekoč v resnici izgledalo, kolikšen je bil njegov obseg, kako dolgo in kako so ga gradili, katere so bile njegove naloge, predvsem pa, kje ga danes lahko še vidimo.

Ugotovili smo, da je ostalo še dovolj celjskega mestnega obzidja, da lahko na osnovi teh ostankov sklepamo o njegovem obsegu in videzu. V tej nalogi pa lahko preberete tudi velik del ostalih podatkov, ki se navezujejo na samo obzidje pa tudi širše mesto Celje, zbranih na enem mestu, ne da bi morali prebrati množico knjig, da bi prišli do njih.

KAZALO

UVOD	6
1. ZGODOVINSKO OZADJE	7
1. 1. ZGODOVINA CELJA	7
1. 2. CELJSKA GROFA IN KNEZA FRIDERIK II. IN ULRİK II.	9
1. 3. SREDNJEVEŠKA MESTA	10
1. 4. SREDNJEVEŠKA OBZIDJA	11
2. HIPOTEZE	14
3. METODE DE LA	15
4. CELJSKO OBZIDJE	16
4. 1. PROSTORSKE OKOLIŠČINE NASTANKA IN RAZVOJA MESTA	16
4. 1. 1. <i>GEOGRAFSKE DANOSTI</i>	16
4. 1. 2. <i>PROMETNE POVEZAVE</i>	17
4. 2. PREDHODNIKI SREDNJEVEŠKEGA MESTNEGA OBZIDJA.....	19
4. 2. 1. <i>RIMSKO OBZIDJE</i>	19
4. 2. 2. <i>SREDNJEVEŠKO TRŠKO OBZIDJE</i>	21
4.3. SREDNJEVEŠKO MESTNO OBZIDJE	22
4.3.1. <i>ZIDOVJE</i>	24
4.3.2. <i>STOLPI</i>	27
4.3.3. <i>VRATA</i>	30
4.3.4. <i>JARKI IN VODNI TOKOVI</i>	33
4. 4. UČINKOVITOST OBZIDJA	35
4. 5. ODSTRANJEVANJE OBZIDJA	36
5. ZAKLJUČEK	38
5.1. PREGLED HIPOTEZ	38
5.2. OBZIDJE DANES	39
5.3. PREDLOGI ZA OŽIVITEV OBZIDJA	46
6. VIRI IN LITERATURA	48
6. 1. CITATI OB ZAČETKU POG LAVIJ	49
7. SEZNAM SLIKOVNEGA MATERIALA	50

UVOD

*Mesto Celje je kot prstan, obrobljen s
stotinami malih časovnih biserov, ki s svojimi
odbleski razodevajo zgodbe, opozarjajo na
minulo kot tudi tisto skrito, a še vedno živo v
nedrju spomina.*

*Alenka Domjan, Celje kot tematska prvina v likovni
umetnosti*

Mladi raziskovalci, ki smo izdelali raziskovalno nalogo, ki jo ravnokar prebirate, nismo le člani šolskega kluba mladih raziskovalcev »Heureka«, temveč smo tudi člani šolskega Unesco kluba. To je bil tudi glavni razlog, ki nas je spodbudil k odločitvi za izdelavo naloge ter k izbiri teme.

Unescovci naše šole smo namreč izvajalci nacionalnega projekta »Naše mesto – vaše mesto«, v katerem ponujamo vsem slovenskim šolam, ki si želijo ogledati in поблиže spoznati Celje, vodene sprehode po našem lepem in starodavnem mestu. Ko smo se pripravljali na izvedbo te naloge, smo se morali seveda naučiti veliko o celjskih znamenitostih ter o sami zgodovini mesta. Obiskovalce smo na številnih delih naših sprehodov opozarjali na ostanke mestnega obzidja.

Počasi smo ugotovili, da je obzidje tisti del naše zgodovinske dediščine, ki ga poznamo samo toliko, kot je tudi na terenu prisoten: po koščkih. Na posameznih točkah v mestu smo se z njim srečali in o tistih točkah oz. delcih tudi vedeli kaj povedati, nismo pa imeli prave predstave, kako je stvar izgledala v celoti in kaj se je skozi čas z njo dogajalo.

Kot je bilo celjsko obzidje nekoč celota, tako naj bi postalo tudi naše poznavanje obzidja celovito. Ob iskanju podatkov smo ugotovili, da so tudi viri zelo razdrobljeni; tako smo z izdelavo te naloge tudi omogočili prihodnjim bralcem in uporabnikom tega dela, da najdejo vse podatke o celjskem obzidju na enem mestu.

Ob delu smo zelo uživali, saj se nam je odprla cela vrsta novih obzorij, porodile pa so se nam tudi nekatere zamisli in predlogi. Upamo, da ti občutki dihajo iz naše naloge ter jih boste začutili tudi bralci.

1. ZGODOVINSKO OZADJE

1. 1. ZGODOVINA CELJA

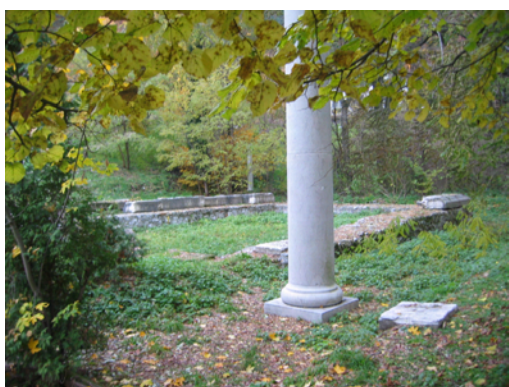

Slika 1. Celje danes, pogled z gradu nad mestom.

*O, Celje, Cjele, Cilli, Celea!
Viharna stoletja so se stisnila v
tvojo slavno zgodovino in jaz
pozdravljam tvoj genij kraja ...
Anton Novačan, Hvalnica Celju*

Zgodovina mesta Celja sega daleč nazaj v preteklost, v obdobje prazgodovine. Prvi znani prebivalci so bili Iliri, ki so imeli naselbino (gradišče) na današnjem Miklavškem hribu v času starejše železne dobe.

Za njimi, približno sredi mlajše železne dobe, so prišli Kelti, ki so bili vojaško sposobnejši od Ilirov, ter so jih pregnali in sami ustanovili naselbino (oppidum) ob vznožju Miklavškega hriba ter tik pod njim; Savinja je takrat tekla dosti bolj severno in naselje je bilo stisnjeno med hrib in reko. Mesto je moralo biti bogato, saj so tukaj imeli Kelti celo svojo kovnico denarja. Takratno ime Celja je bilo Keleia ("kel"- utrjen kraj). Bilo je del keltskega kraljestva Norik.

Slika 2. Antični Herkulov tempelj na Bregu.

*Da je bilo mesto Celje v tistem času zares
mogočno, se še dandanes vidi po silnih
zidovih in po velikih kosih marmorja, ki se
tam najde[...]
Legenda o svetem Maksimilijanu, ki je bil doma v
Celju in bil tam tudi mučen*

Rimljani pomenijo veliko za mesto Celje. V času cesarja Klavdija (v 1. stoletju n. š.) je dobilo ime Municipium Claudia Celeia. Celeia je bila najvažnejše in največje mesto v jugovzhodnem Noriku, čeprav ni bilo glavno mesto. Avtohtoni prebivalci mesta so bili romanizirani Kelti. Celeia je skoraj cela

potekala na tleh današnjega Celja in že takrat jo je obdajalo mogočno obzidje, v mestu pa so bile značilne rimske ulice, ki so se sekale pravokotno. Celeio so imenovali tudi »mala Troja«, saj je bila bogato in lepo grajeno mesto iz belega pohorskega marmorja. Leta 452 je antično Celeio porušil hunski kralj Atila.

Po zatonu Rima je mesto utonilo v pozabo. Prišlo je pod oblast Bavarcev in Frankov; v zgodnjem srednjem veku so se tam naselili Slovenci; sredi najprej vaške naselbine je začel nastajati trg, okoli katerega so se naseljevali obrtniki in trgovci ter tako dajali naselbini mestni značaj. V začetku 12. stoletja je bil tukaj sedež Savinjskih mestnih grofov. Šele leta 1323 se je Celje prvič neposredno omenjalo v virih kot trg.

*Stoji, stoji mesto belo,
Celje lepo in veselo[...]
Od kralja Matjaža, ljudska, priredil dr. France
Prešeren*

Slika 3. Stari grad nad Celjem.

državno zaokrožiti. V njihovem času je prej trška naselbina dobila mestne pravice (11. april 1451) in se kot knežje mesto gradbeno, gospodarsko in kulturno močno razvila.

Močan gospodarski in kulturni vzpon je mesto doživelo v 14. in 15. stoletju, ko je bilo v posesti rodovine Žovnevško-Celjskih grofov, kasnejših knezov Celjskih. Pod zvezdami mogočnih celjskih knezov, je Celje spet zaživelo v stari slavi. Postalo je upravno središče velikanskega ozemlja v družinski lasti (dinastičnega), ki so ga Celjski skušali

Slika 4. Kapela Žalostne matere božje v cerkvi sv. Danijela.

Za časa zadnjih Celjskih knezov je bilo Celje edino pravo središče humanizma in renesanse na Slovenskem in med najpomembnejšimi političnimi centri v Evropi. Celjski knezi so z gradnjo pomembnih srednjeveških stavb naredili veliko za mesto Celje. Na zahodni strani so zgradili knežji dvor, ki so ga obdali z jarkom in obzidjem. Že obstoječi grad na južni vzpetini (današnji Stari grad) so povečali. Leta 1400 so ob cerkvi sv. Danijela dali prizidati svojo kapelo ter tako povezali trg z dvorom. Kmalu za tem so začeli zidati mestno obzidje. Znotraj obzidja se je mesto razvilo v tipično srednjeveško

naselbino. Na osrednjem trgu, obdanem z nadstropnimi, zidanimi hišami ter dvoriščnimi parcelami se je odvijalo javno in tržno življenje. Malo dlje proti jugu je bil cerkveni trg z župno cerkvijo sv. Danijela, župniščem, ter mestnim špitalom s kapelo sv. Elizabete, v severnem delu mesta pa je stal kompleks minoritskega samostana z Marijino cerkvijo.

Po razcvetu v srednjem veku, predvsem pa izumrtju rodbine Celjskih, je Celje začelo zamirati. Ponovno se je bolj razvilo ter predvsem prostorsko razširilo ob prihodu industrializacije v začetku 19. stoletja; največ pa je k razvoju mesta pripomogel prihod železnice leta 1846.

(Orožen, J. 1971. *Zgodovina Celja in okolice*, 1. del. Celje: Celjski zbornik.
Stopar, I. 1991. *Mesto Celje in njegovi spomeniki*. Maribor: Založba obzorja.)

1. 2. CELJSKA GROFA IN KNEZA FRIDERIK II. IN ULRİK II.

*A ti – povej – odkod ta slavni plašč
s celjskimi zvezdami na tvojih ramah?
To je kot pismo, polno tajnih znamenj,
ki prerokujejo bodoče usode.
Oton Župančič, Veronika Deseniška*

Ko je Celje postalo mesto, sta tukaj vladala grofa in državna kneza Friderik II. in njegov sin Ulrik II. Friderik je Celju podelil mestne pravice, Ulrik pa jih je še razširil.

Slika 5. Grofič Friderik na turnirju v Konstanci 1415.

Friderik II. je bil sin najmočnejšega Celjskega grofa Hermana II. Ta ga je prisilil v poroko z Elizabeto Frankopansko, pripadnico najmočnejše hrvaške plemiške rodbine, da bi Celjski na Hrvaškem še razširili svoj vpliv. Friderik pa se je zaljubil v hčer revnega zagorskega viteza Veroniko Deseniško. Po sumljivi smrti Elizabete se je Friderik skrivaj poročil z Veroniko. Frankopani so ga obtožili umora in zato ga je oče dal zapreti v obrambni stolp celjskega gradu, Veroniko pa pred trškim sodiščem obtožil čarovništva in napeljevanja na umor. Ker jo je sodišče presenetljivo oprostilo, jo je dal Herman na skrivaj ubiti.

Po očetovi smrti je Friderik II. vladal skupaj s svojim sinom. Leta 1436 ju je cesar povišal v državna kneza, grofijo Celje pa v knežji državni fevd s pripadajočimi pravicami. To je bila osnova za nastanek nove celjske dežele, kar pa se žal ni zgodilo, saj so Celjski prezgodaj izumrli. Friderik se ni preveč ukvarjal z mednarodnimi zadevami, ampak je vodil domače zadeve svoje grofije. Poročil se ni nikoli več, njegova ljubezenska zgodba z Veroniko pa je postala vir navdiha za številne umetnike.

Slika 6. »Friderik in Veronika«, kipar Stojan Batič.

Dosti bolj ambiciozen je bil njegov sin Ulrik II.,

pravi vnuk in naslednik svojega deda Hermana. Veliko se je ukvarjal predvsem z mednarodnimi

ambicijami Celjskih, na Balkanu, v Avstriji, predvsem pa na Ogrskem. Njegov nečak, nepolnoletni Ladislav Posmrtnik, je bil ogrski kralj, Ulrik pa si je izbral naziv kraljevega namestnika. S tem se je zelo zameril ogrskemu plemstvu, predvsem družini Hunyadi, ki so ga zato dali ubiti. Ulrik II. je umrl v Beogradu, 9. novembra 1456, z njim pa je izumrla tudi rodbina Celjskih, saj ni imel moških potomcev. Že pred temi dogodki je s Friderikom Habsburškim podpisal dedno pogodbo, in tako so po krajših bojih Celjske posesti pripadle Habsburžanom, mesto Celje pa je ostalo sedež celjske grofije.

Slika 7. Lobanja zadnjega Celjskega grofa Ulrika II.

(*Grofje Celjski* (razstava). 1999. Celje: Pokrajinski muzej. Grdina, I. 1994. *Celjski knezi v Evropi*. Celje: Fit-Media.)

1. 3. SREDNJEVEŠKA MESTA

Da je neko mesto tudi uradno obstajalo je bilo za to potrebno pridobiti mestne pravice, večinoma pa je bilo mesto tudi večje od trgov ali vasi. Razvoj mest je bil v tistem času vezan na obrt in trgovino, v njih pa so živeli prebivalci, ki niso imeli nič povezave z zemljo in so bili osebno svobodni. Največja mesta so bila upravna središča za lokalno ali osrednjo oblast, občasno pa tudi začasni sedež

vojaških poveljstev, ko so le-ti izgubili prvotni pomen gradov kot vojaških utrd.

Tipično srednjeveško mesto je imelo štiri glavne dele: mestno hišo (rotovž), glavni trg, cerkve in samostane, obzidje z mestnimi vrati, morda pa tudi mestni grad ali palačo.

Mesta so bila gosto poseljena, v njih pa je bila slaba ali neobstoječa komunala, kar je eden vzrokov za bolezni. Zunaj obzidja so bile obdelovalne površine (njive, vrtovi, sadovnjaki), saj so meščani še dodatno dopolnjevali svoj proračun s kmetijskimi pridelki. Rasla so predvsem ob trgovskih poteh, zato so bila mesta prometna križišča, nastajala pa so tudi na določenih krajih zaradi geografskih značilnosti. Obrtniki so bili povezani v cehe, ki niso le nadzorovali gospodarstva (cene, kvaliteto izdelkov, vajeništvo,...), ampak so skrbeli tudi za kulturni utrip mesta ter socialne zadeve. V njih so se ob izgubi pomena gradov preseljevali tudi plemiči, ki so si tam postavili palače. Prvo množično priseljevanje v mesta v srednjem

Slika 8. Ljubljanski rotovž.

veku se je začelo, ko so nesvobodni podložniki bežali v mesta, da bi postali svobodni, nadaljevalo pa se je v industrijski revoluciji, ko so se v upanju za novimi delovnimi mesti priseljevali delavci s podeželja.

Mestni tlorisi se večinoma niso spreminjali, niti zaradi obnov po katastrofah, kot so poplave, potresi in požari.

(Curk, J. 1991. *Trgi in mesta na Slovenskem Štajerskem*. Maribor: Založba obzorja. *Srednjeveška mesta*. 1998. Ljubljana: Ministrstvo za kulturo, Uprava Republike Slovenije za dediščino.)

1. 4. SREDNJEVEŠKA OBZIDJA

Naloga obzidja je bila varovati mesto in njegove prebivalce pred zunanjimi napadi. Bogatejše, kot je bilo mesto, v večji nevarnosti pred napadi je bilo; hkrati pa je imelo več sredstev za gradnjo mogočnega obzidja.

Obzidja so gradili iz različnih materialov; to je bilo odvisno od premožnosti nasebine, dostopnosti primerne materiala in obdobja v katerem so ga gradili.

Slika 9. Gradnja srednjeveškega obzidja.

vzporedna zidova sta bila sezidana iz klesanih kamnov, vmes pa je bilo polnilo iz drobnih kamnov in malte. Da bi dosegli večjo trdnost, so dodajali še kose lesa ali železa. Debelina obzidij je bila povprečno med 2 do 6 metri, ponekod pa tudi 8 ali 10 metrov.

Včasih samo obzidje ni bilo dovolj, zato so jih ponavadi obdali z obrambnim jarkom, napolnjenim z vodo. Ponekod so sam jarek obdali še z obrambnimi nasipi.

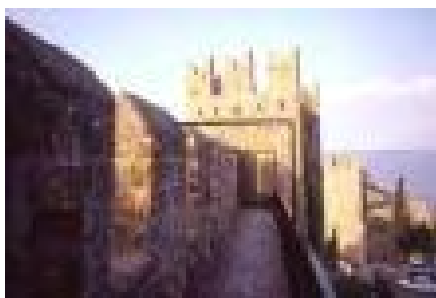
Vsako obzidje je imelo sestavne dele, zaradi katerih je bilo praktično uporabno: strelne line, prsobrane, obrambni hodnik in stolpe.

Na začetku je bil glavni material les, močni leseni ogradi rečemo palisade. V krajih, kjer ni bilo ne kamna ne lesa, so gradili iz opeke. Večina srednjeveških obzidij v Evropi pa je bilo kamnitih, ta so bila tudi najmočnejša.

Kamnita obzidja so bila sestavljena iz treh delov:

Slika 10. Stranski prerez celjskega obzidja z rekonstrukcijo obrambnega hodnika in strehe.

Slika 11. Piransko mestno obzidje.

Slika 12. Škofjeloško obzidje.

Mesto je moralo imeti prost pretok ljudi in blaga, saj je živelo od trgovine. Tako je vsako obzidje moralo imeti tudi vrata. Ta so bila najbolj šibke točke, zato so

bila najbolj utrjena: s stolpi, dvižnimi mostovi in okrepljeno vojaško stražo. Seveda pa ob vratih niso manjkali niti mitničarji, ki so pobirali dajatve za vstop v mesto in pravico do prodaje blaga.

Slika 13. Obzidje Dubrovnika.

Slika 14. Mogočno obzidje nekdanjega Bizanca, danes Istanbul.

(Brochard, P. 1990. *V zavetju srednjeveških gradov*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
Spletna stran *Walled Towns Friendship Circle*: <http://www.walledtowns.com/>)

2. HIPOTEZE

- V celjskem obzidju so bila troja mestna vrata: na začetku današnje Ljubljanske ceste v smeri proti zahodu; ob Vodnem stolpu v smeri proti jugu; ob današnji stavbi Banke Celje v smeri proti severu.
- Originalna višina obzidja je bila tolikšna, kot je danes na ostanku obzidja na Vodnikovi ulici, po grobi oceni med 6 in 7 metri.
- Zaradi pomanjkanja naravne zaščite severno in zahodno od mesta, kjer je svet ravninski, sta bili ti stranici obzidja bolj utrjeni; zaradi izpostavljenosti je bil največji in najbolj utrjen od vseh stolpov Gledališki.
- Obrambni jarek je potekal le ob severni in zahodni stranici obzidja; na jugu in vzhodu tečeta blizu mesta reki, zato tam ni bil potreben še jarek.
- Obzidje so začeli odstranjevati takrat (in zato), ko je število prebivalstva tako naraslo, da se je mesto moralo gradbeno razširiti; domnevamo, da se je to zgodilo s prihodom industrializacije.
- Ostalo je ravno dovolj obzidja, da lahko na osnovi ostankov sklepamo o njegovem obsegu in izgledu.

3. METODE DELA

Za izdelavo raziskovalne naloge smo uporabljali različne metode. Najprej smo postavili hipoteze, nato pa smo se lotili iskanja informacij.

Najpomembnejša metoda je bilo terensko delo; ostanke obzidja smo si v živo ogledali ter jih fotografirali. Ob tem so se nam porodile številne nove ideje za nadaljnje delo. Iz samih ostankov obzidja smo namreč sklepali, kaj lahko od raziskave pričakujemo, potem pa smo z brskanjem po literaturi svoje domneve preverili.

Lotili smo se tudi dela z zemljevidom; proučevali smo stare zemljevide ter na osnovi najdenih informacij vrisovali potek obzidja, položaj stolpov in vrat ter rek in drugih vodnih tokov. Vse to smo kot slikovni material vključili v nalogo.

Glavnino podatkov smo poiskali v literaturi, tam smo našli tudi nekaj slikovnega materiala. To pomeni, da smo preživeli veliko časa v knjižnici.

Za nekaj dejstev smo poprosili tudi Zavod za varstvo kulturne dediščine Celje, kjer so nam prijazno priskočili na pomoč.

Vse skupaj smo potem zaokrožili z delom z računalnikom, ko smo nalogo zapisali in oblikovali ter pripravili za tisk.

4. CELJSKO OBZIDJE

4. 1. PROSTORSKE OKOLIŠČINE NASTANKA IN RAZVOJA MESTA

4. 1. 1. GEOGRAFSKE DANOSTI

Mesto Celje[...]leži v ravnini in tako rekoč na zahodnem začetku doline; mimo njega teče na jug reka Savinja, po kateri se imenuje vsa pokrajina.

Paolo Santonino, Popotni dnevniki 1483-1487

Lahko trdimo, da ima mesto Celje idealne naravne danosti, ki so omogočile, da je na tem kraju enostavno morala nastati naselbina.

Mesto je nastalo v kotlini, in sicer v njenem jugovzhodnem kotu, ki ga tvorita sistema hribov na jugu in vzhodu ter s tem izdatno ščitita prebivalstvo pred zunanjimi napadi in vdori.

Dodatno zaščito nudijo še številne reke in potoki, ki se stekajo ravno na tem območju. Z zahoda teče po južnem robu mesta Savinja, s severa pa po vzhodnem robu Voglajna, ki se v prej omenjenem kotu izliva v Savinjo. Tako obe reki ta kot še poudarita in dodatno utrdita. Po zahodni strani mesta je tekla Sušnica, ki se je izlivala v Ložnico, ta pa v Savinjo. Severno od mesta je tekla še Koprivnica, ki se je izlivala v Voglajno; še severneje pa se v Voglajno izliva tudi Hudinja.

Slika 15. Vode, ki so oblivale okvir mesta od konca 3. do konca 18. stoletja.

V pravokotniku vseh teh voda je tako nastala naselbina, ki se je razvila v mesto. Mesto je bilo na jugu in vzhodu zelo močno zaščiteno z naravnimi danostmi, medtem ko je bilo treba severni in zahodni del bolj zaščititi, saj se tam širi bolj ravninski svet.

Danes našteje reke ne tečejo več po istih strugah; Savinja je v prazgodovini tekla dosti bolj severno od mesta, v 3. stoletju n. št. pa je po hudih poplavah in morda tudi potresu svojo strugo premaknila na današnje mesto; Voglajno so ob izlivu premaknili malce stran od mesta, ko so gradili železniško postajo sredi 19. stoletja; Sušnica in Koprivnica sta v samem mestu speljani v kanalizacijo ter ju na površju ni več videti (le še v okolici); izliv Ložnice v Savinjo pa so prestavili na današnje mesto (ob letnem bazenu) že konec 18. stoletja.

(Goropevšek, B. 2004. *Pogled v urbanistični razvoj Celje*. Celje: Zgodovinski arhiv Celje.)

4. 1. 2. PROMETNE POVEZAVE

*Ko je prišlo na vrsto Celje, je začel: Celje ob
Savinji, mesto z najlepšo lego v vsi Avstriji.
Kakor razodetje, kakor klic usode so mi bile
te besede.*

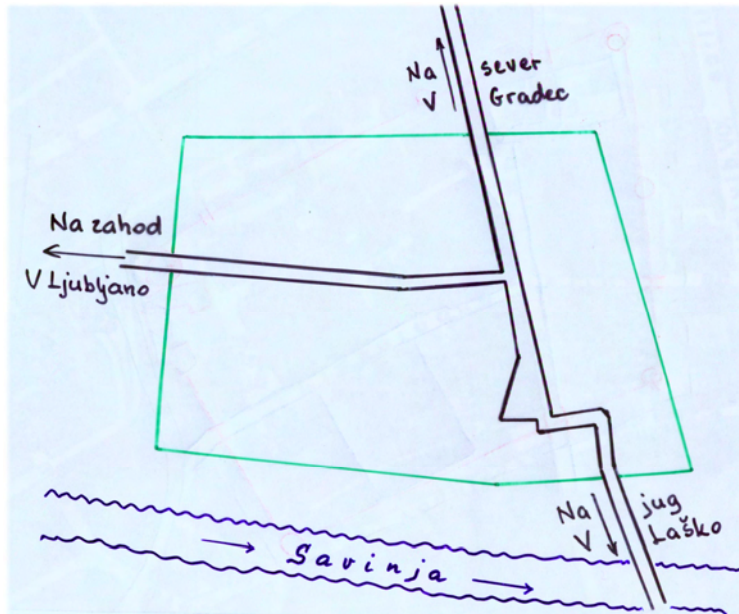
Franc Ksaver Meško, Pred šestdesetimi leti

Geografske danosti so sicer mestu omogočile nastanek in varnost, prometne povezave pa so skrbele za gospodarsko preživetje in občasno tudi razcvet.

Celje leži v kotlini, ki se od mesta samega odpira na sever in zahod, zato je mesto bilo že od nekdaj močno povezano s tema dvema deloma Evrope; pot na jug pa je med hribi izdolbla Savinja. To območje je bilo že v prazgodovini ena od postaj na starodavni jantarni poti, po kateri so jantar, pa tudi druge dobrine potovale iz severne Evrope (obale Baltika) na jug (Jadranska obala); ta pot je še danes v uporabi z železniško povezavo Dunaj-Trst ter z avtocestnimi povezavami.

Tloris Celja je bil tako podrejen tem smerem in potem. Glavni mestni vpadnici sta bili severna in zahodna, ki sta se stikali v severozahodnem vogalu glavnega trga, kjer so trgovali s trgovskim blagom, ki je po teh poteh prišlo v mesto. Pot na jug ni bila ravni podaljšek trga, ampak je zavijala okrog cerkve sv. Danijela zaradi visoke rečne terase. Ta območja so tudi nadzorovala glavna mestna vrata:

severna/Graška, zahodna/Ljubljanska ter južna/Vodna. Ob vratih so bile tudi mitnice, kjer so od trgovcev in prevoznikov pobirali dajatve, od katerih je mesto živel. Vrata pa so morala biti zaradi številnih vodnih tokov, ki so obkrožali Celje, opremljena tudi z mostovi; največji je bil preko Savinje (nekdanji Kapucinski).

Slika 16. Potek glavnih prometnih povezav srednjeveškega Celja.

Reke, ki tako obilno oblivajo Celje, niso služile samo kot ovire in naravna obramba, temveč tudi kot prometnice. Savinja je plovna reka, po kateri je dolga leta potekal splavarski promet ter trgovanje z lesom, in je tako povezovala severozahod z jugovzhodom; ob Savinjskem nabrežju so bili tudi pristani, namenjeni rečnemu prometu. Ob celjskih tekočih vodah pa so stali tudi mlinci in žage, ki so še dodatno pripomogli k mestnemu gospodarstvu.

(Goropevšek, B. 2004. *Pogled v urbanistični razvoj Celja*. Celje: Zgodovinski arhiv Celje.)

4. 2. PREDHODNIKI SREDNJEVEŠKEGA MESTNEGA OBZIDJA

Tudi pred nastankom obzidja, o katerem govori ta naloga, je imelo Celje sistem obrambe pred sovražniki. Niso se zanašali samo na naravno zaščito, ampak so tudi gradili obrambne naprave in zgradbe, in sicer že od antike dalje, gotovo pa je bila naselbina že v prazgodovini, za časa keltskega oppiduma Keleia opremljena z nasipom in jarkom.

4. 2. 1. RIMSKO OBZIDJE

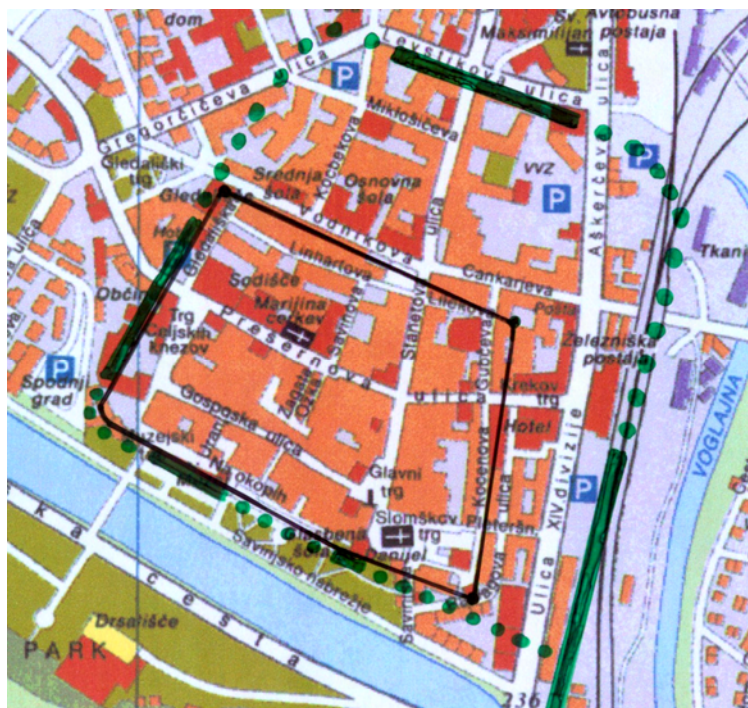
Mesto Celje je bilo čudovito ozaljšano s sijajnim obzidjem in stolpi, marmorjem in prekrasnimi palačami ter je bilo v onih časih mogočno, da so ga po pravici imenovali drugo Trojo[...]
Legenda o svetem Maksimilijanu, ki je bil doma v Celju in bil tam tudi mučen

Rimska Celeia je bila v prvih stoletjih svojega obstoja po obsegu večja od poznejše obzidane Celeie, vendar še brez obzidja; imela pa je že trdnjave, ki so skrbele za obrambo mesta. Našli so jih na Slomškovem trgu, Miklavškem hribu ter Trgu Celjskih knezov.

Konec 3. stoletja je postalo življenje v Rimskem cesarstvu bolj nemirno in nevarno, pa tudi Savinja je že spremenila svoj tok, zato je bil idealen čas za gradnjo pravega obzidja okoli mesta.

Rimsko mestno obzidje je bilo po obsegu dosti večje od poznejšega srednjeveškega, saj je bila Celeia dosti obsežnejša od Celja v srednjem veku. Na zahodni in južni strani se stranice iz obeh obdobjev pokrivajo, severna in vzhodna pa sta bili dosti severneje oz. vzhodneje v antiki. Celeia v 3. stoletju je bila tako približno dvakrat večja od srednjeveškega Celja.

Ostanke rimskega obzidja so odkrili na vseh štirih stranicah. Še danes so najboljše vidni v zahodni stranici (Spodnji grad, Narodni dom, parkirišče Turške mačke), saj so za temelje srednjeveškega obzidja uporabili kar ostanke antičnega.

Slika 17. Obseg obzidja rimske Celeie (črna črta prikazuje obseg poznejšega srednjeveškega obzidja).

Prepoznamo jih po obliki, saj so iz velikih pravilnih kvadrov in ostankov marmornih delov stavb, za razliko od srednjeveških okroglih prodnikov in lomljenega kamna. Ostanke južne stranice so našli med obnovo Stare grofije, ostanke severne na Levstikovi ulici, južno stranico pa med izkopom podhoda na železniški postaji.

Slika 18. Dvorišče Spodnjega gradu.

Slika 19. Dvorišče Narodnega doma.

Slika 20. Ob gradnji podhoda pod prvim tirom železniške postaje.

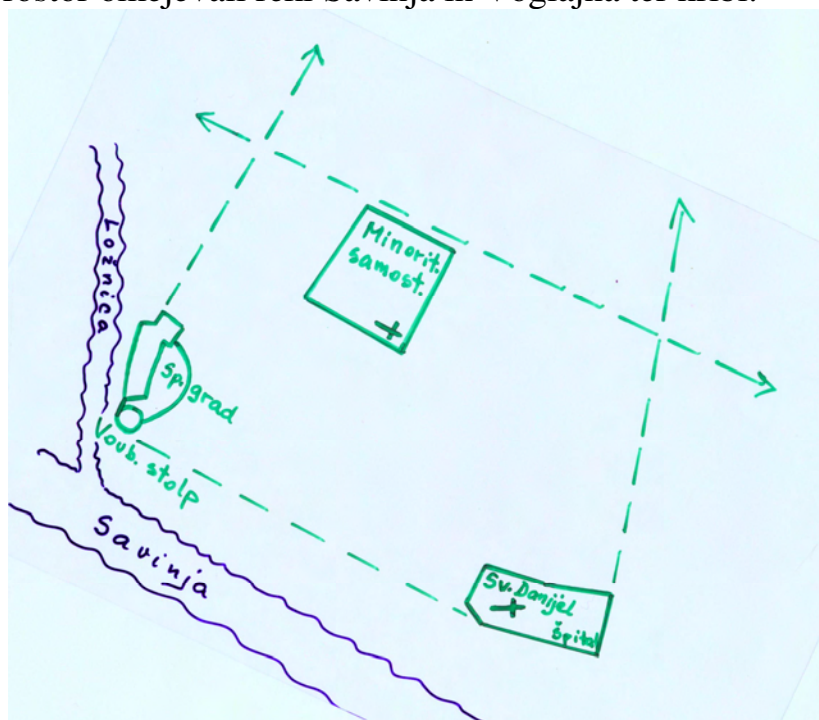
Rimsko obzidje je bilo tudi močnejše zidano od poznejšega, saj je bil zid širok 6 metrov, trikrat debelejši kot srednjeveški. Tudi mestna vrata so bila močno utrjena; na dvorišču Spodnjega gradu so našli ostanke severnega stolpa zahodnih mestnih vrat. Janko Orožen je zapisal, da je na mestu Spodnjega gradu in Narodnega doma stal mogočen poznorimski mestni grad oz. arx; v sodobnih virih in literaturi tega nikjer ne omenjajo.

(Lazar, I. 2001. *Celeia – arheološka podoba mesta*. Celje: Pokrajinski muzej Celje.
Curk, I. 1999. *Arma virumque...* Ljubljana: DZS.)

4. 2. 2. SREDNJEVEŠKO TRŠKO OBZIDJE

*Tu ob razvodju Hudinje-Voglajne-Savinje
zidali bodo Celjski veliko mesto,[...]novo
Celejo, stari rimski enako.
Anton Novačan, Herman Celjski*

Obseg trga je bil enak tlorisu poznejšega mesta, imel je neizdelane mreže ulic. Na severu je segal do Minoritskega samostana in njegovih vrtov ter stolpastih fevdalnih dvorov. Poznejše obzidje se je naslonilo na ta trdnjavski sistem. Na zahodu je trg segal do izliva Sušnice v Ložnico ter te v Savinjo. Na jugu in vzhodu sta prostor omejevali reki Savinja in Voglajna ter hribi.

Slika 21. Deli trga, ki so določali potek poznejšega mestnega obzidja.

Mestni grad je imel samostojno obzidje z jarkom in nasipom, zato je bil zelo težko dostopen. Prvi stolp je stal ob notranji strani Ložnice pri njenem takratnem izlivu v Savinjo in so ga zgradili Vovbrški grofje, ki so bili gospodarji Celja pred Žovneško-Celjskimi.

Na gradu nad mestom je živel grof Friderik I., ki je kasneje ustanovil trški špital ter cerkev sv. Maksimiljana, ob kateri je pozneje nastal tudi Graslov stolp. Stal je na notranji strani Koprivnice, blizu ceste, prihajajoče iz Vojnika. V 14. in 15. stoletju je bilo okoli cerkve sv. Danijela obzidano pokopališče, svoje obzidje je imel tudi Minoritski samostan.

Sistem obrambe ni bil povsem učinkovit saj je bilo mesto obdano le s palisadami ter obrambnimi jarki, ki so si bili zelo različni med seboj. Nekateri so bili

globlji, nekateri širši,... Nasip okoli mesta se je na zahodni strani posluževal ostankov zgodnjeantičnega mestnega obzidja in na južni poznoantičnega, na vzhodni strani pa je potekal zahodno od njega. Temelje in še ohranjene dele antičnega obzidja so uporabili tudi pozneje, ko so gradili kamnito srednjeveško obzidje.

Leta 1448 je trg Celje prizadel grozovit požar, ki je uničil skoraj celo mesto. Tri leta pozneje so začeli graditi kamnito obzidje in takrat Celje postane mesto.

(Stopar, I. 1981. *Geneza celjskega mestnega jedra*. Celje: Celjski zbornik.

Curk, J. 1963. *Celje – urbanistično-gradbeni zgodovinski oris*. Celje: Celjski zbornik.)

4.3. SREDNJEVEŠKO MESTNO OBZIDJE

Slika 22. Mesto Celje s celotnim obzidjem, naslikano v 18. stoletju.

*Grmada mrtvega
kamenja, umetno
zložena v mogočni lik,
naj nosi poznim
vnukom mojo misel:
Ni grešno samoljubje,
ki stremi k svobodi!
Anton Novačan, Herman
Celjski*

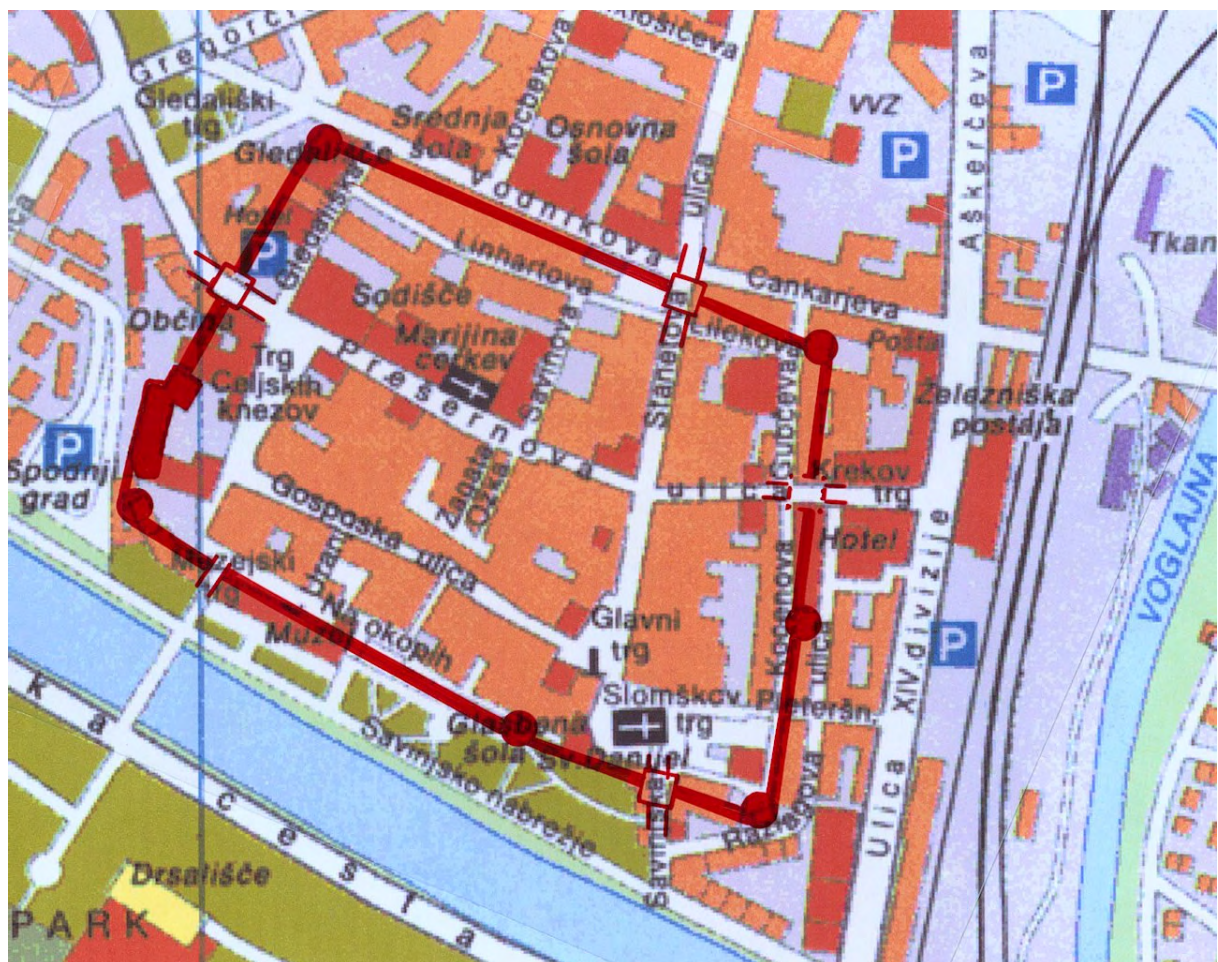
Celjsko obzidje so začeli graditi po podelitvi mestnih pravic, ki jih je Celju podelil grof Friderik II. To se je zgodilo 11. aprila 1451. Gospod grof je meščane osvobodil vseh dajatev in tlake, ostala jim je še edino dolžnost pomagati pri gradnji obzidja. Mesto pa je pozneje, še posebej po hudem požaru leta 1687 in takratni obnovi, najemalo v službo zidarje za delo na mestnem obzidju.

Obzidje so gradili 22 let, od 1451 do 1473; šele po letu 1476 so dokončali obrambni hodnik in dvižne mostove. Pozneje je Celje doživelo še dva uničujoča požara, v letih 1687 in 1798, po katerih ga je bilo treba spet obnavljati. Počasi je začelo obzidje izginjati med leti 1785 in 1851, ko je izgubilo svoj obrambni pomen ter je postalo ovira razvoju mesta. Do takrat pa so ga redno vzdrževali.

Obzidje je bilo povprečno visoko 6 metrov in debelo 1,6 metra. Tik pod prsobrani in streho je imelo 75 centimetrov širok lesen obrambni hodnik. Po obnovi je imelo tudi dve vrsti strelnih lin.

Mesto je imelo obliko trapezastega pravokotnika, krajši stranici sta bili dolgi približno 350 metrov, daljši pa 450 metrov. Celotno obzidje je tako imelo obseg 1600 metrov oz. približno miljo. Na jugu je sledilo toku Savinje, na vzhodu Voglajni, na zahodu je sledilo zaledju Spodnjega gradu ter Sušnici, na severu pa se je držalo roba vrtov minoritskega samostana (danes celjska tržnica). Ta trasa je najbrž sledila poteku starega okopa in jarka, ko je bilo Celje še trg (od srede 14. do srede 15. stoletja). Ta mestni okvir je ostal nespremenjen naslednjih 300 let; spremembe so se dogajale znotraj obzidja, ven pa pozidava ni segala; zunaj so bile njive, vrtovi, kapele in cerkve ter plemiški dvorci in gozdovi. Šele ob koncu 18. stoletja so začela nastajati prva predmestja tudi zunaj obzidja.

Na zunanji strani obzidja je bil širok in globok jarek ter zunanji okop, ki so mu leta 1488 dodali še palisade. Obzidje je imelo štiri vogalne stolpe, dva vmesna ter dva stolpa nad vrati. Skozi obzidje je v mesto in iz njega vodilo petero vrat.

Slika 23. Obseg celotnega srednjeveškega celjskega obzidja, z nakazanimi vrati in stolpi.

Za čuvanje obzidja ter celotnega mesta so v Celju naselili tudi poseben vojaški oddelek, saj je bilo 1600 metrov prevelik obseg obzidja, da bi ga zmogli braniti sami meščani. Najbolj koristno se je izkazalo ob velikem turškem napadu 1492.

V začetku ni bilo zaradi varnostnih razlogov ob obzidju nobenih ulic, te so nastale šele po požarni obnovi leta 1687. Večina glavnih ulic, ki obstajajo v središču mesta še danes, pa je bila tam že sredi 15. stoletja.

(Orožen, J. 1971. *Zgodovina Celja in okolice*, 1. del. Celje: Celjski zbornik.

Stopar, I. 1981. *Geneza celjskega mestnega jedra*. Celje: Celjski zbornik.

Curk, J. 1963. *Celje – urbanistično-gradbeni zgodovinski oris*. Celje: Celjski zbornik.)

4.3.1. ZIDOVJE

Zahodna stranica je segala od Gledališkega stolpa do Spodnjega gradu. Sredi stranice so iz mesta proti zahodu vodila Ljubljanska vrata. Ta del obzidja je ščitil mesto z zahodne strani, ki je bila v glavnem ravninska in ni imela naravne zaščite. Naslanjala se je na temelje nekdanjega rimskega obzidja. Na zunanji strani je za dodatno varnost skrbel zahodni del jarka, ki se je stikal z izlivom Ložnice in Sušnice v Savinjo. Ko so po požarni obnovi leta 1687 začele nastajati ulice ob obzidju, je Spodnji grad in mestno ječo povezovala Rabljeva ulica, pozneje in še danes imenovana Gledališka.

Slika 24. Zahodna stranica od S proti J sredi 18. stoletja.

Slika 25. Ostanke zahodne stranice ob parkirišču pri hotelu Turška mačka.

Južna stranica je potekala od Spodnjega gradu do Vodnega stolpa. Potekala je ob Savinji, zato ni bilo potrebe za jarkom. V tej stranici obzidja je bilo dvoje vrat: večja pomembnejša Vodna vrata, ki so vodila iz Celja proti jugu, ter manjša Mala Vodna (Mlinska) vrata. Skozi njih so meščani dostopali do mlinov, žag in pristanov, ki so imeli svoje kanale med Savinjo in obzidjem. Po požaru leta 1687 je ob tej strani obzidja nastala Mežnarska, pozneje Šolska ulica, danes Na Okopih.

Slika 26. Južna stranica od V proti Z sredi 18. stoletja.

Slika 27. S hišami prepletena južna stranica obzidja na Savinjskem nabrežju.

Vzhodna stranica je segala od Vodnega stolpa do severovzhodnega stolpa. Sredi stranice je stal še vmesni stolp. Kasneje so v bližini stolpa nastala Nova vrata, ki so vodila preko mostu čez Voglajno. Ob tej stranici je potekal vzhodni del mestnega jarka. Tu je po letu 1687 Kovaška ulica zavijala od severa ter tekla do Novih vrat (danes Gubčeva). Od vrat do Vodnega stolpa je vodila Mlinska (druga, glej Mala Vodna vrata), danes Kocenova.

Slika 28. Vzhodna stranica od S proti J sredi 18. stoletja.

Slika 29. Restavrirani ostanek vzhodne stranice na Gubčevi ulici, nasproti blagovnice Vele, za antično krstilnico.

Slika 30. Ostanek severne stranice na Vodnikovi ulici, ob Aškerčevem spomeniku.

Severna stranica je potekala od severovzhodnega do Gledališkega stolpa. Mesto je ščitila od severne strani, ki je bila tudi dokaj ravninska, zato je bil ta del obzidja še dodatno utrjen s severnim delom jarka, zunanjim okopom in palisadami. Skozi to stranico so proti severu vodila Graška vrata.

Pozneje so tudi tukaj nastale ulice: na zahodni strani Nova (Vodnjaška, Pasja), danes Linhartova; na vzhodu pa Kovaška, danes Lilekova.

Slika 31. Severna stranica od V proti Z sredi 18. stoletja.

4.3.2. STOLPI

Severozahodni vogalni stolp danes imenujemo Gledališki. Bil je najmogočnejši (najvišji in najbolj utrjen) od vseh vogalnih stolpov. Zaradi ravnine ta del mesta ni imel naravne zaščite, zato je bil za njegovo obrambo zadolžen ta stolp. V stolpu so imeli tudi mestno ječo z mučilnico. Od sredine 19. stol. je tukaj gledališče, s tem imenom je označen na mestnem načrtu iz leta 1847.

Slika 32. Gledališki stolp danes.

Slika 33. SZ vogalni stolp sredi 18. stoletja.

Severovzhodni vogalni stolp ni nikoli imel posebnega imena. Bil je dobro utrjen, vendar nižji od severozahodnega; to stran so namreč ščitili hribi na vzhodu in Voglajna ter utrjen dvorec Celjskih ob Maksimiljanovi cerkvi severno od mesta. Danes se v njem nahaja gostinski lokal.

Slika 34. SV vogalni stolp sredi 18. stoletja.

Slika 35. Danes je v SV stolpu kavarna na Gubčevi ulici.

Jugovzhodni vogalni stolp imenujemo Vodni. Tudi ta je nižji od severozahodnega, saj je imel dodatno zaščito hribov ter sotočja Savinje in Voglajne. V bližini so se nahajala Vodna vrata, ki so imela svoj lastni stolp.

Slika 36. Vodni stolp za celjskim špitalom sv. Elizabete.

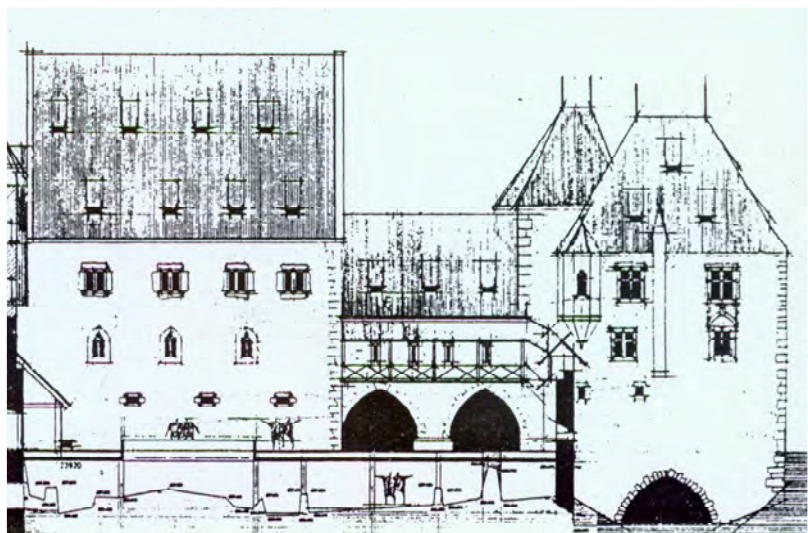

Slika 37. JV vogalni stolp sredi 18. stoletja.

V **jugozahodnem vogalu obzidja** je stal stari Vovbrški stolp (verjetno nastal že v 12. stoletju), ob katerem je zrasel Spodnji grad, ki so ga začeli Celjski graditi konec 14. stoletja. Stolp je bil od gradu dosti starejši in danes ni za njim niti sledu. Sam grad je imel proti mestu tudi svoje lastno obzidje in jarek, hrbet pa mu je ščitil izliv Ložnice in Sušnice v Savinjo. Na upodobitvi in leta 1750 je stari stolp že brez strehe. Najbrž je bil hudo poškodovan v požaru 1687, pa tudi že zelo star, zato so ga spremenili v odprto šalo.

Slika 38. Severno krilo Spodnjega gradu.

Slika 39. Domneven izgled Spodnjega gradu v srednjem veku.

Slika 40. Spodnji grad s še vidnim starim Vovbrškim stolpom, ki ga danes ni več.

Vzhodni stolp je stal sredi vzhodne stranice obzidja. Ščitil je bližnja Nova vrata, ki so stala severno od stolpa. Danes ga najdemo za hotelom Evropa, je okrogel in zelo trden. Zgradili so ga po prvi obnovi po požaru 1687.

Slika 41. Vzhodni stolp sredi 18. stoletja.

Slika 42. Pred očmi skriti V stolp na Razlagovi ulici za hotelom Evropa.

Južni stolp je nastal prav tako po požarni obnovi. Postavili so ga sredi južne stranice, zahodno od Vodnih vrat. Danes je združen s stanovanjsko hišo in je skoraj neopazen.

Slika 43. J stolp s severne strani.

Slika 44. Ostanke J stolpa z južne strani.

4.3.3. VRATA

Severna mestna vrata so stala sredi severne stranice obzidja, tam kjer danes Stanetova ulica seka Vodnikovo. Ker je skozi njega vodila cesta v Gradec, so se imenovala Graška. Rekli so jim tudi Spodnja. Predstavljala so glavni vhod v mesto, skozi njih je vodila glavna prometna in trgovska žila, ki je povezovala sever in jug ter pozneje zahod. Pred vrati je bil na zunanji strani jarka še dodatno utrjen okop, kjer je stala mitnica. Na mitniški hišici je bila plošča z napisom » A E I O U « ter letnico 1530; Orožen pravi, da so po podrtju mitnice ploščo ohranili, vendar je nismo našli na nobeni od okoliških stavb. Cesta se je tukaj zožila in delala oster ovinek, kar je zelo upočasnilo in oviralo promet. Vrata so bila po letu 1530 še dodatno utrjena z barbakanom (5 stranic osmerokotnika) in dvižnim mostom preko jarka – bila so najbolj utrjena od vseh mestnih vrat. Ulica, ki je vodila od Glavnega trga do vrat se je imenovala Graška, danes Stanetova.

Slika 45. Graška vrata s stolpom, mostom in mitnico.

Slika 46. Kraj, kjer so stala S vrata, na križišču Stanetove ulice z Vodnikovo in Cankarjevo.

Zahodna mestna vrata so stala na začetku današnje Ljubljanske ceste. Tudi takrat je tukaj vodila cesta iz Celja v Ljubljano, zato so se vrata imenovala Ljubljanska, rekli pa so jim tudi Zgornja. Od 1540 so bila utrjena z barbakanom v obliki polovičnega osmerokotnika in dvižnim mostom, niso pa imela stolpa. Bila so ozka, vendar pa cesta ni delala ovinka, zato je bil prehod lažji. Ob vratih sta stali stražna hišica in mitnica. Skozi ta vrata je vodila glavna žila v smeri zahod-center ter povezava s severom. Na mitnici je bila plošča s celjskim grbom ter letnico 1540; danes je vzdana v pročelje stavbe na Ljubljanski 6. Od mestnega središča (križišča z Graško) do vrat je tekla Minoritski trg, pozneje Poštna ulica, danes Prešernova.

Slika 47. Ljubljanska vrata z dvžnim mostom in barbakanom.

Slika 48. Plošča z mitnice Z vrat.

Slika 49. Tukaj, na začetku Ljubljanske ceste, so stala zahodna vrata.

Južna mestna vrata so vodila iz mesta proti jugu oz. proti Laškemu. Nahajala so se zelo blizu jugovzhodnega kota obzidja. Zaradi bližine Savinje so se imenovala Vodna, včasih pa tudi Savinjska ali Kapucinska (po izgradnji samostana in mostu). Ulica, ki je povezovala mestno središče – Glavni trg – z izhodom na jug, je vodila okoli farne cerkve, ki jo je obdajalo pokopališče z zidom (današnji Slomškov trg); imenovala se je Špitalska (danes Savinjska). Vrata so stala na izhodu s trga, nekje med špitalom sv. Elizabete in staro gimnazijo. Po požaru leta 1687 so vrata utrdili s stolpom; bil je enonadstropen, s široko vhodno odprtino v pritličju in strmo streho. Nad vhodom je bila plošča z orlom, napisom » A E I O U «, »Avstrija sega prek vsega sveta«, ter letnico 1466. Ob vratih je stala mitnica. Ta vrata so meščanom omogočala tudi dostop do vzhodnega (spodnjega, špitalskega) mlina ter pristana.

Slika 50. Pogled skozi ozek prehod na Savinjski ulici, kjer so stala Vodna vrata.

Slika 51. Plošča, ki je bila vgrajena nad vhodnim obokom južnih vrat.

Slika 52. J vrata ter Kapucinski most.

Slika 53. Upodobitev J vrat iz leta 1830.

Vzhodna mestna vrata ali Nova vrata so najbolj »skrivnostni« del celjskega obzidja, saj v virih različno navajajo njihov nastanek, ali pa jih sploh ne omenjajo. Tudi na upodobitvah se ne pojavljajo. Tako smo v začetku mislili, da jih sploh ni bilo. Po nekaterih navedbah naj bi bila poznejša od ostalih vrat, ki so nastala konec 15. stoletja, ter naj bi povezovala vzhod mesta z Ljubljanskimi vrati. Drugje spet navajajo, da so nastala že leta 1483 ter so bila zidanega, nikoli stolpastega tipa. Na upodobitvi Celja, ki nosi letnico 1750, ni prikazanih ne vrat, ne ulice, ki bi vodila do njih, niti izhoda onkraj obzidja (ceste, mostu čez Voglajno ...). Šele na upodobitvi iz leta 1780 se pojavi drevored s potjo, ki vodi od vzhodne stranice obzidja do Voglajne ter naprej na Kalvarijo. Vrata sama pa še vedno niso vidna. Na načrtu okrožnega mesta Celja iz leta 1827 je prvič navedeno ime Neuthor (Nova vrata), ki označuje vrzel v vzhodnem obzidju, na izteku Prešernove ulice v Krekov trg, malce severno od vmesnega vzhodnega stolpa. Našli smo tudi navedbo, da so meščani obzidju dodali manjša Nova vrata šele po požaru 1687 ter tako dopolnili celjski cestni križ oz. os zahod-vzhod. Pojavlja pa se tudi mnenje, da so ta vrata še poznejšega nastanka, saj jih ni na upodobitvah mesta iz sredine 18. stoletja, pa tudi ime ulice, ki vodi do njih, se pojavi šele 1825 kot Ulica Novih vrat. Po letu 1846, ko pride v Celje vlak, dobi ulica ime Eisenbahn-Gasse (Železniška); danes je vzhodni podaljšek Prešernove.

Slika 54. Na tej upodobitvi iz srede 18. stoletja ni nikjer nakazanih vrat v V stranici obzidja, niti ulic, ki bi vodile do njih.

zaradi bližine gradu, niso bila posebej utrjena, šlo je bolj za vrzel v obzidju. Ulica, ki je vodila do njih, se je imenovala Mlinska, pozneje tudi Mesarska. Danes je to zahodni del Muzejskega trga.

Izhod iz mesta so omogočala tudi **Mala Vodna vrata**, ki pa so bila namenjena samo lokalni uporabi. Skozi ta vrata so namreč meščani dostopali do zgornjega (zahodnega) mlina na Savinji ter do pristanov ter poznejših žag. Nahajala so se med Spodnjim gradom in Grofijo. Ker imela pomembne prometne funkcije

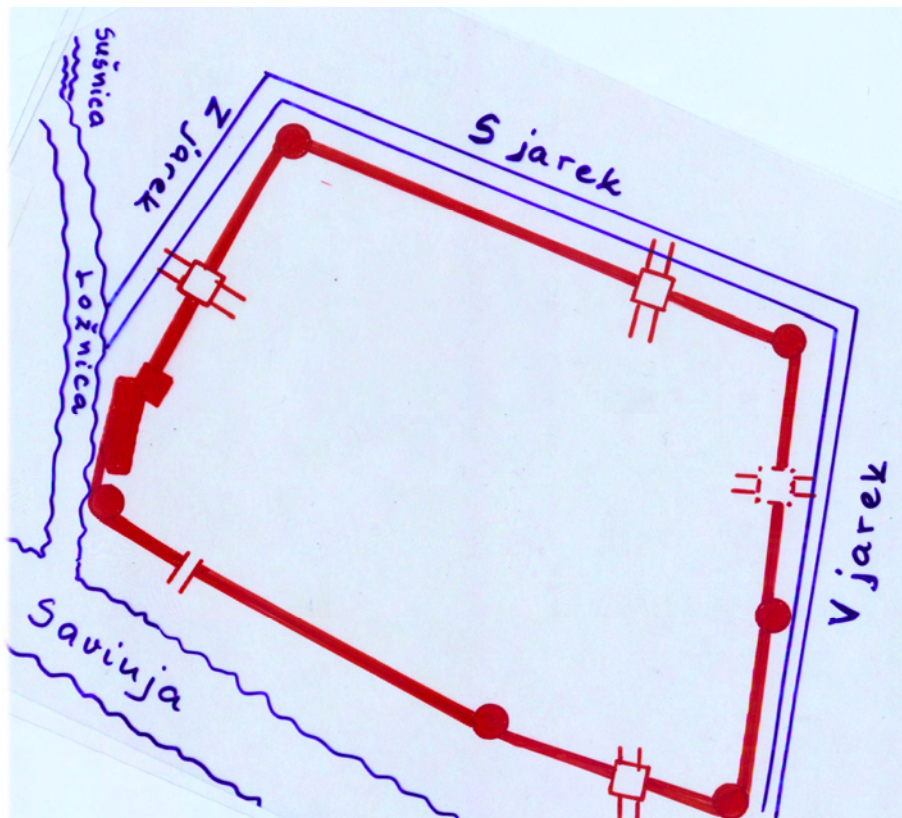

Slika 55. Mala Vodna vrata kot nepomemben prehod v obzidju.

4.3.4. JARKI IN VODNI TOKOVI

Mesto Celje je nastalo v kotu med sistemoma hribov na vzhodni in južni strani, kjer se na notranji strani tega kota stikata Savinja (jug) in Voglajna (vzhod). Reki tvorita ravnino, na kateri je nastalo mesto. Oblivajo ga še Ložnica in Sušnica (zahod) ter Koprivnica in Hudinja (sever).

Mestni jarek je imel nalogo še dodatno ščititi mesto pred napadi od zunaj in otežiti možnim napadalcem dostop do obzidja. Ker je celjsko območje zelo vodnato, ni bilo potrebe za celotnim sklenjenim jarkom. Tako je mestni jarek potekal ob vzhodni stranici (med Voglajno in obzidjem) in ob severni stranici ter zavijal okoli severozahodnega vogala obzidja do izliva Sušnice v Ložnico na zahodni strani.

Slika 56. Domnevni potek jarka okoli mestnega obzidja.

Tako smo vsaj domnevali na podlagi poznavanja geografskih značilnosti celjskega območja ter upodobitvi Celja iz leta 1750. Vodo so v jarek napeljali iz Voglajne. Na zunanji strani so ga zaradi dodatne varnosti obkrožali še okop in nasip ter palisade. Okop je bil še posebej okrepljen pred Graškimi in Ljubljanskimi vrati. Veliki srednjeveški popotnik Paolo Santonino je zapisal, da je bil celjski mestni jarek »globok in širok« ter da trdnost obzidja še pojačujeta »okop in nasip«.

Spodnji grad je imel svoj lastni jarek v smeri proti trgu/mestu, ki je na grajskem dvorišču viden še danes.

Slika 57. Jarek na dvorišču Spodnjega gradu.

Mestni jarek je bil najbrž po nastanku (ne pa nujno po obsegu) starejši od samega obzidja, saj so že trg Celje od srede 14. stoletja obdajali jarek, nasip ter lesena ograja.

Na južni strani mesta je bila Savinja preblizu, da bi kopali še jarek; tukaj so bili mlinski kanali in pristani za rečni (splavarski) promet.

(Orožen, J. 1971. *Zgodovina Celja in okolice*, 1. del. Celje: Celjski zbornik.

Stopar, I. 1981. *Geneza celjskega mestnega jedra*. Celje: Celjski zbornik.

Curk, J. 1963. *Celje – urbanistično-gradbeni zgodovinski oris*. Celje: Celjski zbornik.)

4. 4. UČINKOVITOST OBZIDJA

*Tam spodaj pa v večerni zadimljeni megli
se ruši sivo Celje in kot v pepelu tli.
Janez Menart, Obleganje 1457*

Celjsko obzidje je imelo predvsem praktičen namen, njegova naloga je bila ščititi mesto pred vojaškimi napadi od zunaj. Po zgodovinski literaturi smo pobrskali, kolikokrat je bilo samo mesto vojaško ogroženo ter ali je obzidje opravilo svojo nalogo.

Med leti 1469-1532 so srednjo Evropo večkrat napadli Turki. Turška nevarnost je povzročila modernizacijo mestnih utrd, ker pa Celje ni bilo blizu meje, ni postalo protiturška trdnjava. Leta 1469 so Turki pustošili po celjski pokrajini, leta 1471 pa so se vrnil na Štajersko. Na tem pohodu so Celjani napadli Turke, ki so šli mimo Celja, tako da so že vnaprej odbili možni napad na samo mesto. Največ napadov je bilo leta 1472; istega leta so končali tudi obzidje, tako da Turki Celja niso nikoli zasedli in je bilo pred njimi varno. Celje samo napadejo leta 1493, vendar grof Herberstein ubrani mesto in Turke prežene s Štajerske.

V letu 1515 so kmetje zasedli od potresa leta 1511 poškodovani zgornji grad in oblegali mesto, vendar pa vanj niso uspeli vdreti.

Leta 1571 meščani postavijo Kwartirno hišo, kjer je bila tudi utrdba, nahaja se na Gosposki ulici 3; tam je bivala vojaška enota, ki je imela nalogo braniti mesto ter skrbeti za stražo.

1809. skozi Celje prikoraka francoska (Napoleon) Macdonaldova armada, ki je napadla Avstrijce, sredi junija pa še Marmontova. Tedaj se je odlikoval poročnik cesarskih huzarjev Karel Luszinsky, ki je pri ljubljanskem predmestju in nato še pri bivših vratih streljal na Francoze, ter se potem umaknil proti Teharju. V zahvalo je potem dal blizu Graških vrat napraviti vdolbino s križem in napisom »Qui confidit Deo, fortis est ut leo.« (»Kdor zaupa v boga, je močan kot lev«.).

Seveda pa ni bila naloga obzidja mesto samo ščititi, temveč je služilo tudi kot prehodna točka, na kateri se je ustavljal promet ter pobirala mitnina; to se je dogajalo na mestnih vratih, ki so bila zaradi tega ne le vojaške utrdbe, ampak tudi mesto prehoda in povezave ter dodaten vir zaslužka za mesto. Ob vratih so tako stale poleg stolpov, dvižnih mostov in stražnic tudi mitnice; ob vojaški posadki-stražarjih so bili tam nameščeni tudi civilni pobiralci dajatev.

(Orožen, J. 1971. *Zgodovina Celja in okolice*, 1. del. Celje: Celjski zbornik.

Curk, J. 1963. *Celje – urbanistično-gradbeni zgodovinski oris*. Celje: Celjski zbornik.)

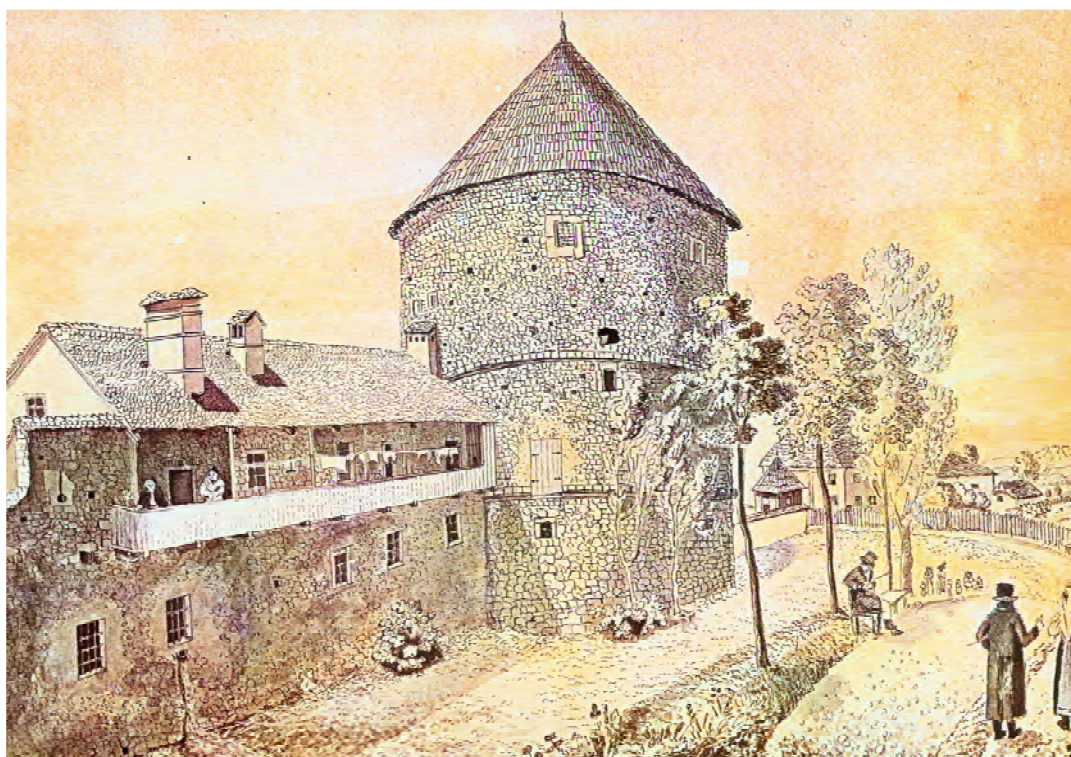
4. 5. ODSTRANJEVANJE OBZIDJA

Šele usoda, ki jo je mesto doživelo konec 18. stoletja, je razprla mogočno srednjeveško obzidje in[...]vse hitrejše preoblikovanje gospodarskega in družbenega statusa, je razrahljala njegovo trdno srednjeveško podobo.

Alenka Domjan, Celje kot tematska prvina v likovni umetnosti

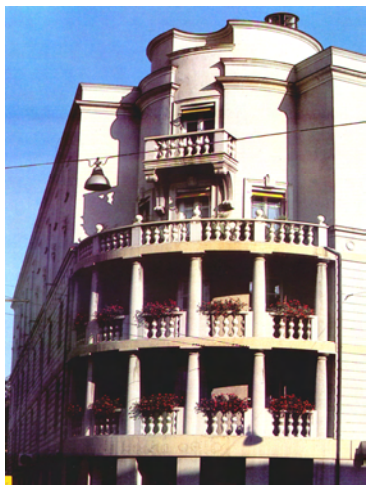
Okoli leta 1687 je Celje še vedno vključeno v pravokotno obrambno zidovje ter povezano z okolico prek mostov. Znotraj obzidja se je dokončno izoblikovala rešetkasta oblika ulic in trgov. Do leta 1782 vztrajajo pri utrjenih utrdbah.

Leta 1785 mesto pade v finančno krizo in obzidje prodajo na dražbi zasebnikom; zidove za 1181 goldinarjev in 53 krajcarjev, jarke pa za 901 goldinar. S tem se začne rušenje obzidja, ki je trajalo vse do sredine 19. stoletja, nekaj delov pa je preživelo do danes.

Slika 58. Današnji Gledališki stolp ter del severne stranice obzidja (kot stanovanjska hiša) leta 1824.

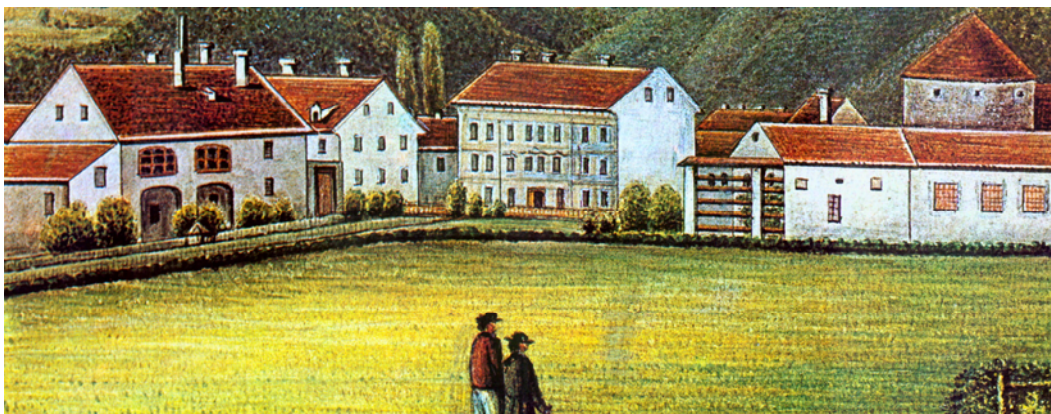
Dve desetletji pred velikim požarom 1798 so začeli po delih rušiti obzidje. Na dan velikega požara, 5. aprila leta 1798, je mesto skoraj celo pogorelo. Zgorele niso le štiri hiše. Med letoma 1775-1776 so podrli Ljubljanska vrata in pred Graškimi odstranili renesančni barbakan ter okop in stražno oz. mitniško hišico, ker je cesta tu morala delati ovinek, kar je zelo oviralo promet. Tako vsaj piše v enem od virov, medtem ko Orožen navaja letnico 1795. Preostanek stražnice so

Slika 59. Plečnikova mojstrovina, stavba Banke Celje.

do konca porušili 1927, ko so začeli pripravljati zemljišče za gradnjo Plečnikove Ljudske posojilnice (zdaj Banka Celje/Metropol). 1934 so podrli stražnico/mitnico pri Ljubljanskih vratih.

V začetku 19. stoletja, natančneje med leti 1802-1804, so pričeli podirati obzidje, obenem pa so podrli mitnico ob Vodnih vratih, ki je stala preko današnje Savinjske ulice med špitalom in staro gimnazijo, ker je zelo ovirala promet in bila požarno nevarna, in Graška vrata. V naslednjih letih so podrli še del preostalega obzidja, predvsem pa zasuli jarke in tam uredili nove ceste. Leta 1804 podrejo obzidje okrog Spodnjega gradu in zasujejo jarek na grajskem dvorišču.

Slika 60. Del mesta, ki so mu sredi 19. stoletja rekli Jarek, danes Vodnikova ulica.

Na nadaljnji razvoj Celja je vplivala izgradnja železniške proge Dunaj-Trst, ki je povzročila pospešeno rast mesta preko meje starega mestnega obzidja. Leta 1850 so zasuli severni obrambni jarek in podrli južni del mitnice ob Graških vratih. V naslednjih desetletjih so zaporedno pozidali Vodnikovo ulico. Leta 1851 so porušili Vodna vrata, vratarjeva hišica pa še vedno stoji (hiša ob kapeli sv. Elizabete na Savinjski ulici) in s tem (skoraj) dokončno zapečatili usodo mestnega obzidja.

(Orožen, J. 1971. *Zgodovina Celja in okolice*, 1. del. Celje: Celjski zbornik. Stopar, I. 1981. *Geneza celjskega mestnega jedra*. Celje: Celjski zbornik.)

5. ZAKLJUČEK

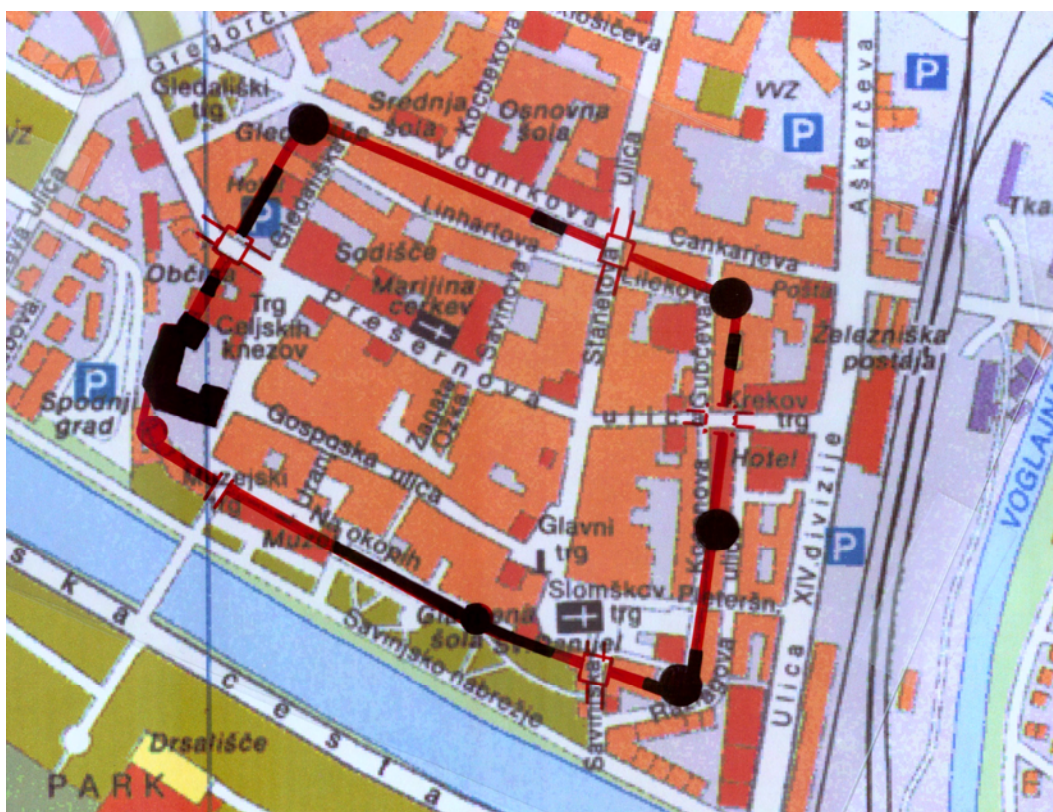
5.1. PREGLED HIPOTEZ

Hipoteze so bile vodilo za naše delo, čeprav so potem naše ugotovitve prerasle njihov okvir. Vseeno pa preglejmo, kako pravilne so bile naše domneve na začetku dela.

- Prva hipoteza ne drži ker smo ugotovili, da obstaja več vrat kot smo predvidevali; ugotovili smo, da so poleg severnih, zahodnih in južnih, obstajala tudi vzhodna in Mala Vodna vrata.
- Predvidevanja v naši drugi hipotezi so bila dokaj točna, saj je bilo obzidje visoko približno 6 m, kar lahko vidimo po ostankih v Vodnikovih ulici.
- Predvidevanja v naši tretji hipotezi so bila popolnoma pravilna; zaradi pomanjkanja naravne zaščite sta morali biti severna in zahodna stranica bolj utrjeni z dodatnimi jarki, nasipi in palisadami, severozahodni stolp pa je bil najmogočnejši.
- Četrta hipoteza je bila dokazana le delno. Jarek je namreč potekal tudi ob vzhodni stranici, saj Voglajna ni tekla dovolj blizu. Na jugu pa jarka resnično ni bilo, saj je obzidje že čisto ob bregu Savinje.
- Peta hipoteza le delno drži. Razvoj industrije in prihod železnice sta obzidju zadala dokončni udarec, vendar pa se je njegovo odstranjevanje začelo dosti prej: finančne težave mestne občine ter hud požar konec 18. stoletja sta sprožila proces odstranjevanja, gradnja prestižnih stavb v prvi polovici 20. stoletja pa je ta proces zaključila.
- Zadnja hipoteza v celoti drži; naše predhodne domneve o izgledu in obsegu obzidja, ki smo si jih ustvarili še pred začetkom raziskovanja, so bile potem z literaturo in terensko raziskavo potrjene.

5.2. OBZIDJE DANES

Ne vem, ali je bilo takrat ohranjenega več starega mestnega obzidja, kakor ga je danes. Vsekakor imam v spominu njegovo južno stran kot zbito zidovje, sila enovito in čvrsto. Posebno ob Savinji navzgor, koder je bilo videti, kakor da so se nad sivozelenim vrbovim obrežjem zadnje strani hiš[...]docela vrasle v stare zidine[...]
Margarete Weinhandl, In tvoji lesovi vdilj šumijo.

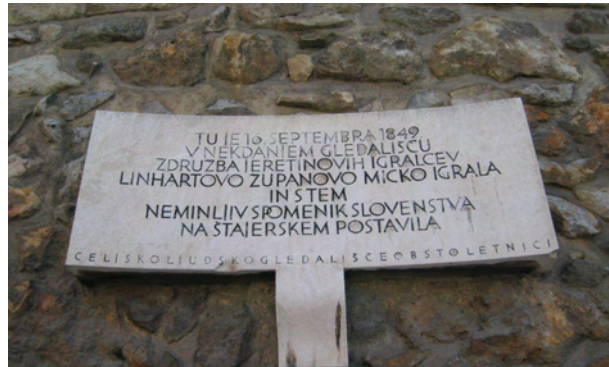

Slika 61. V mestni načrt smo na vrisan položaj celotnega mestnega obzidja (rdeča črta) vrisali tiste dele obzidja, ki so vidni še danes (črna črta).

Celje je ohranilo dovolj svojega nekdanjega obzidja, da lahko iz ostankov sklepamo o njegovem nekdanjem poteku in obliki. Ko je izgubilo svojo funkcijo, so začeli njegovi deli izginjati, nekaj pa se je le ohranilo, najbrž tisto, kar ni bilo nikomur napoti. Kar je ostalo, je danes neprecenljiv zgodovinski spomenik. Vsak meščan gre skoraj vsak dan mimo kakšnega dela obzidja, pa se morda tega sploh ne zaveda. Poglejmo, kje v mestu še danes naletimo na ostanke mestnega obzidja, pa tudi tiste dele, ki jih ponavadi ob vsakdanjih opravkih in sprehodih nikoli ne vidimo.

Našo pot bomo začeli na severozahodnem vogalu ter se pomikali v smeri urinega kazalca.

Severozahodni stolp mestnega obzidja še vedno stoji v vsem svojem veličastju. Poznamo ga kot **Gledališki stolp**, saj je od ustanovitve celjskega gledališča njegov gradbeni del. Zelo prijazno smo bili popeljani tudi po notranjosti samega stolpa, ki je na nas naredila močan vtis: notranjost je veliko manjša od zunanosti, saj so zidovi zelo debeli. Proti vrhu stolpa vodi krožno stopnišče, pod streho pa je videti z ometom prekrit strop iz debelih lesenih tramov.

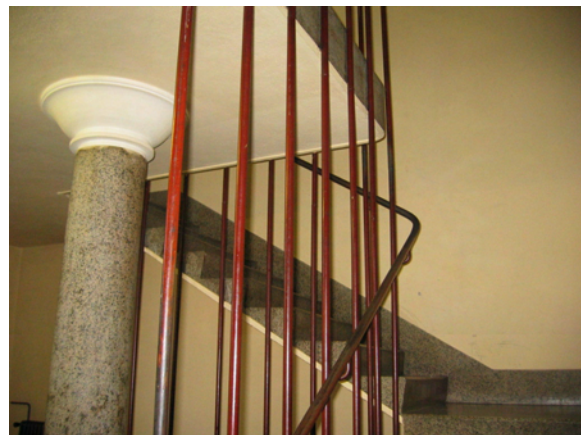

Slika 62. Tabla na SZ stolpu o začetku delovanja celjskega gledališča.

Naslednje slike (z eno izjemo) prikazujejo notranjost gledališkega stolpa.

Slika 63. Vhod v gledališki stolp.

Slika 64. Stopnišče zavija okoli osrednjega stebra.

Slika 65. Debeli srednjeveški zidovi, majhna okna.

Slika 66. Z ometom prekrit strop iz tramov.

Slika 67. Strelna lina ter zazidano okno na Vodnikovi ulici.

Nadaljujmo pot ob severni stranici; med stavbama Davčne uprave ter Celjskih lekarn, na južni strani **Vodnikove ulice**, je zelo lep ostanek severne stranice obzidja, pred katerim stoji kip Antona Aškerca. Na tem delu zidu lepo vidimo njegovo nekdanjo višino, odlično pa so ohranjene tudi strelne line.

Skozi kraj, kjer so nekoč stala severna vrata, med Celjskimi lekarnami in trgovino Mura na Stanetovi ulici, pojdimo proti severovzhodnemu vogalu obzidja. V nizkem stolpu na **Gubčevi ulici** je tam sedaj gostinski lokal Stolp cafe, ki ga najlepše vidimo, če se ozremo naravnost po Lilekovi ulici proti vzhodu.

Slika 68. SV stolp kot ga ponavadi ne vidimo: z zadnje strani.

Slika 69. Ob vhodnih vratih lepo vidimo debelino srednjeveških zidov.

Na Gubčevi ulici je še en ostanek mestnega obzidja, lepo ohranjen del vzhodne stranice, opremljen tudi z rekonstruiranimi lesenimi deli obzidja ob prsobranih: obrambnim hodnikom in streho. Nahaja se točno **nasproti blagovnice Vele**, za poznoantično krstilnico. Tukaj lahko tudi vidimo debelino zidu (okoli metra do metra in pol), ki se na vrhu ob prsobranih prepolovi. To lepo kuliso je izkoristil lastnik lokala Cuba libre, ki je pred njim postavil svoj vrt, ki pa žal obzidje tudi zakriva. Je pa res, da mu daje življenje in namembnost.

Slika 70. Zelo lepo konstruirani deli obzidja na Gubčevi.

Slika 71. Dolgočasna zunanja stran V stranice.

Na poti proti jugu se **za hotelom Evropa** na Razlagovi ulici skriva nekdanji vzhodni stolp. Če ne veš, kaj iščeš, ga je skoraj nemogoče opaziti. Njegovo sliko si lahko ogledate v poglavju 4.3.2. Na Zavodu za varstvo kulturne dediščine smo povprašali, kaj se dogaja sedaj v tem stolpu, pa so nam odgovorili, da zaenkrat ni notri ničesar, da pa načrtujejo njegovo restavriranje – niso povedali kdaj.

Slika 72. Vodni stolp z J, okrogle, strani.

Naravnost na jug po Kocenovi ulici in najdemo se na majhnem trgu za špitalom sv. Elizabete, ki ga zao krožuje **Vodni stolp** z ostankoma vzhodne in južne stranice obzidja. Na zunanji strani najdemo vzdane tudi plošče iz antike ter poznejših obdobj; najbolj znana je tista, ki označuje nivo vode v povodnji leta 1672.

Tri četrtine stolpa so okrogle oblike, sprednja stran pa je ravna, do vhoda vodijo lesene stopnice. Tudi v tem stolpu se zaenkrat ne nahaja nič, bo pa tam Pokrajinski muzej uredil stalno razstavo starega orožja, kot so nam povedali na Zavodu za varstvo kulturne dediščine.

Slika 73. Spodaj levo relief roke ter letnica povodnji.

Prečkajmo Savinjsko ulico, kjer je v fasado hiše vzdana plošča, ki je nekoč označevala južna mestna vrata, ter se sprehodimo po **Savinjskem nabrežju**. Ves čas imamo pred očmi južno stranico obzidja, ki sledi toku Savinje. Sredi te stranice je vidna tudi okrogla stavba, nekdanji južni stolp obzidja. Ostanki stranice so vidni vse od cerkve sv. Danijela (za Slomškoviim kipom) do prehoda ob Stari grofiji.

Slika 74. Južni stolp.

Slika 75. Južna stranica obzidja služi tudi kot fasada stanovanjskim hišam.

Na ta del obzidja so že od nekdaj nazidane stanovanjske hiše v ulici **Na okopih**. Eno od teh hiš, Na okopih 3, ravnokar obnavljajo in lastnik nas je prijazno povabil, da si ogledamo notranjost ter jo poslikamo. Povedal nam je tudi, da je moral dobiti dovoljenje za gradnjo oz. obnovo od Zavoda za varstvo kulturne dediščine, ki so mu naložili tudi nekaj pravil glede uporabljenih materialov in barve.

Slika 76. Notranja stena hiše ob obzidju.

Slika 77. Kletni prostori hiše Na okopih 3.

Na mestu jugozahodnega vogala mestnega obzidja Vovbrškega stolpa že davno ni več, je pa seveda **Spodnji grad**, eden najpomembnejših kulturnih spomenikov mesta. Meščani že dolgo čakamo, kdaj bo obnovljen ter tudi uporabljen kot razstavni in/ali prireditveni prostor. Na njegovem dvorišču je še vedno lepo viden grajski jarek, na pročelju pa nekdanja čudovita gotska okna.

Slika 78. Zadnja stran Spodnjega gradu z vidnimi gotskimi okni.

Na **dvorišču Narodnega doma**, kjer zdaj gradijo, so ostanki rimskega obzidja. Najbolj očitni deli zahodne stranice mestnega obzidja pa so ob parkirišču pri **hotelu Turška mačka**. Od Ljubljanske ceste teče proti severu do ozadja Turške mačke zelo poškodovan zid. Najbolje ohranjen je ravno tam, kjer ga je najtežje videti – povsem za zgradbo hotela. Do tja smo se komaj prebili mimo parkiranih avtomobilov in celih kupov krame, da smo lahko naredili posnetek. Zunanja

stran obzidja je vidna tudi na dvorišču hiše na Ljubljanski 6. Kjer stoji ta hiša, so bila nekoč zahodna vrata, kar označuje tudi ohranjena tabla z mitnice na pročelju hiše. Tam poleg je bila nekoč tudi hiša, v kateri se je rodila pomembna celjska svetovna popotnica in pisateljica Alma Karlin, na kar nas opozarja spominska tabla.

Slika 79. Še najbolj ohranjen del zahodne stranice za hotelom Turška mačka.

Slika 80. Ob parkirišču na Ljubljanski cesti lahko vidimo tudi velike kvadre rimskega obzidja.

Slika 81. Škrbasti ostanki obzidja na dvorišču hiše na Ljubljanski 6.

Slika 82. Spominska tabla Almi Karlin.

Tako, prišli smo naokoli, ustavili smo se le nekaj metrov od gledališča, kjer smo svojo pot tudi začeli. V tej predstavitvi nismo ponovno kazali slik, ki ste si jih lahko ogledali že v poglavju 4.3., pač pa smo vam skušali predstaviti celjsko obzidje še z drugih zornih kotov, tistih, ki jih ponavadi ne vidimo. Na tem svojem zgodovinsko-fotografskem pohodu smo sami videli in spoznali marsikaj, česar do danes še nikoli nismo videli, pa smo ne le rojeni Celjani, pač pa tudi mladi vodniki po mestu.

5.3. PREDLOGI ZA OŽIVITEV OBZIDJA

*O, Celje, Cjele, Cilli, Celea! Srček moj ob
Savinji, mesto belo in veselo, kakor ti je
polaskala ljudska pesem.
Anton Novačan, Hvaluica Celju*

Sedaj, ko smo podrobno spoznali obzidje, pa lahko podamo nekaj komentarjev in predlogov v zvezi z oživitvijo le-tega.

Obzidje je pomemben del mesta Celja in tako ali tako ga je ostalo le še malo, zato predlagamo, da se ne bi preveč zidalo na samo obzidje in da bi ostanki obzidja ostali takšni, kot so, ter da ne bi zaradi novogradenj kakšen del celo porušili.

Obzidje bi morali bolje promovirati in ga turistično-kulturno izkoristiti ter poskrbeti, da se ga bodo meščani bolj zavedali. Poskrbeti bi morali za opozorilne table z osnovnimi podatki, turistične spominke z obzidjem kot motivom, pojavljalo naj bi se tudi na razglednicah mesta Celja.

Po vzoru drugih mest bi lahko organizirali vsakoletni tek, poimenovan npr. "Milja okoli Celja " ali " Celjska milja"; pot bi tekla približno ob obsegu obzidja, ki je znašalo okoli 1,6 km. Za šolske skupine pa bi uredili učno pot.

Že lani poleti smo lahko uživali ob gledaliških uprizoritvah SLG Celje z Vodnim stolpom kot kuliso. Trgec ob Vodnem stolpu bi morali še naprej uporabljati za poletne kulturne prireditve.

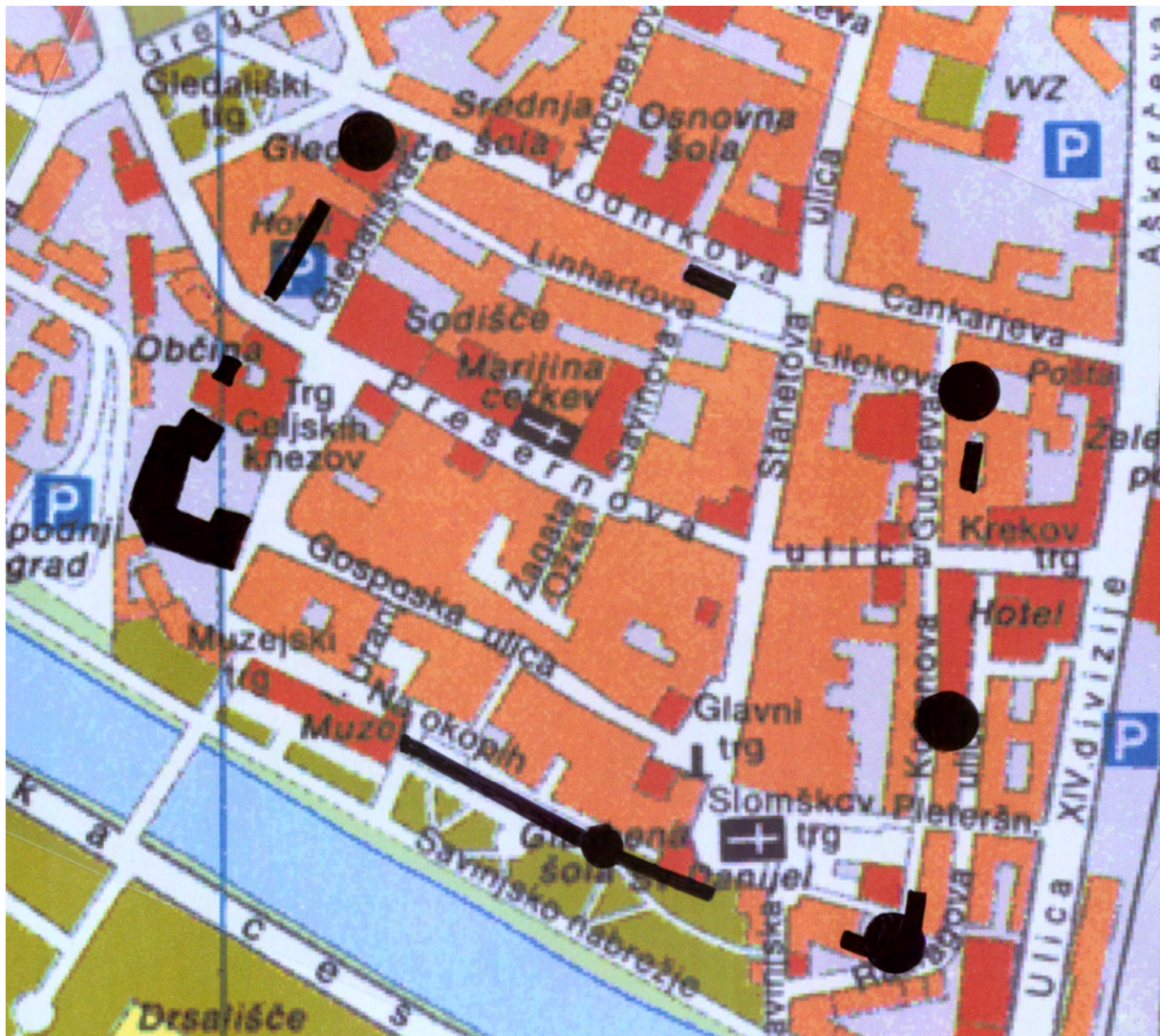
V zapuščenem vzhodnem stolpu bi po obnovi lahko uredili gostišče v popolnoma srednjeveškem slogu. Jedi bi morale biti pripravljene po srednjeveških receptih. Pri hrani ni pomemben samo okus, ampak tudi videz: slaščice bi lahko bile izdelane v obliki obzidja, stolpov ... Tam pa bi prodajali tudi spominke. Prepričani smo, da Celje nujno potrebuje lokal takšnega tipa.

Slika 83. Uradni logo WTFC.

Veliko mest po Evropi pa tudi širše v svetu se ponaša z ostanki obzidij in trdnjav iz preteklosti. Številna izmed njih so člani mednarodnega združenja obzidnih mest, ki se imenuje Walled Towns Friendship Circle. Cilj tega združenja je skrb za trajnostni razvoj obzidnih mest, krajev in utrdb. V ta prijateljski krog je trenutno pridruženih 140 zgodovinskih mest iz 24 držav Evrope. Ustanovili so ga leta 1989 v Tenbyju, v južnem Walesu.

Mesta/člani so gostitelji vsakoletnega simpozija, med katerim je bil tudi naš Piran. Glavni cilji tega združenja so spodbujanje prijateljstva med prebivalci obzidnih mest ter medsebojno obiskovanje posameznikov, združenj in šol; osebnostna obogatitev skozi spoštovanje zgodovinske in kulturne dediščine; promocija turizma ter varstvo dediščine ob sodobnem gradbenem razvoju mest. Polno članstvo v združenju je omogočeno zgodovinskim mestom z ohranjenimi obzidji, ki jih cenijo tako domači prebivalci kot obiskovalci. Prepričani smo, da bi si Celje zaslužilo članstvo v tem združenju in da ima veliko ponuditi.

Slika 84. Na tem načrtu je označenih 10 točk v mestu Celje, kjer si je dele obzidja mogoče ogledati še danes, in ki bi jih bilo treba dosti bolje predstaviti ter kulturno in turistično izkoristiti.

6. VIRI IN LITERATURA

- Brochard, P. 1990. *V zavetju srednjeveških gradov*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Curk, J. 1963. *Celje – urbanistično-gradbeni zgodovinski oris*. Celje: Celjski zbornik.
- Curk, J. 1963. *Celje – urbanistično-gradbeni zgodovinski oris*. Celje: Celjski zbornik.
- Curk, J. 1991. *Trgi in mesta na Slovenskem Štajerskem*. Maribor: Založba obzorja.
- Curk, I. 1999. *Arma virumque...* Ljubljana: DZS.
- Goropevšek, B. 2004. *Pogled v urbanistični razvoj Celja*. Celje: Zgodovinski arhiv Celje.
- Grdina, I. 1994. *Celjski knezi v Evropi*. Celje: Fit-Media.
- Guštin, M. 2001. *Srednjeveško Celje*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, oddelek za arheologijo.
- Hartman, B. 2003. *Celjska knjiga*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Lazar, I. 2001. *Celeia – arheološka podoba mesta*. Celje: Pokrajinski muzej Celje.
- Orožen, J. 1971. *Zgodovina Celja in okolice*, 1. del. Celje: Celjski zbornik.
- Stopar, I. 1981. *Geneza celjskega mestnega jedra*. Celje: Celjski zbornik.
- Stopar, I. 1980. *Stare celjske upodobitve*. Celje: Kulturna skupnost občine Celje.
- Stopar, I. 1986. *Celje*. Motovun: Motovun.
- Stopar, I. 1981. *Geneza celjskega mestnega jedra*. Celje: Celjski zbornik.
- Stopar, I. 1991. *Mesto Celje in njegovi spomeniki*. Maribor: Založba obzorja.
- Verbinc, F. 1982. *Slovar tujk*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Spletna stran nacionalnega UnescoASP projekta »*Naše mesto – vaše mesto*«: <http://www.o-4os.ce.edus.si/projekti/celje-mojemesto/nasemesto/index.htm>
- *Srednjeveška mesta*. 1998. Ljubljana: Ministrstvo za kulturo, Uprava Republike Slovenije za dediščino.
- Spletna stran *Walled Towns Friendship Circle*: <http://www.walledtowns.com/>
- Spletna stran nacionalnega UnescoASP projekta »*Naše mesto – vaše mesto*«: <http://www.o-4os.ce.edus.si/projekti/celje-mojemesto/nasemesto/index.htm>

6. 1. CITATI OB ZAČETKU POGLAVIJ

Skoraj vse citate, ki smo jih postavili na začetke poglavij te raziskovalne naloge, smo našli v Celjski knjigi, delu, ki združuje »pesmi, zgodbe in pričevanja« povezana z mestom Celjem. Najdete jih na naslednjih straneh, navedenih po vrsti pojavljanja citatov v sami nalogi.

Glavni vir je torej:

Hartman, B. 2003. *Celjska knjiga*. Ljubljana: Slovenska matica, str.: 292, 6, 10, 13, 27, 91, 138, 7, 42, 49, 86, 292, 156, 5.

Edina izjema je citat, zapisan na začetku, tik pred povzetkom, ki smo ga prebrali na internetu ter sami prevedli v slovenščino. Našli smo ga na spletni strani združenja obzidnih mest: <http://www.walledtowns.com/>.

7. SEZNAM SLIKOVNEGA MATERIALA

Večino slikovnega materiala smo izdelali sami; ali smo z digitalnim fotoaparatom poslikali prizore na terenu, ali pa smo na podlago mestnega načrta, ki smo ga kopirali s CD-ja Interaktivni atlas Slovenije, vrisali različne komponente povezane z mestom Celje in njegovim obzidjem.

Slika 1. Celje danes, pogled z gradu nad mestom.

Spletna stran nacionalnega UnescoASP projekta »*Naše mesto – vaše mesto*«:

<http://www.o-4os.ce.edus.si/projekti/celje-mojemesto/nasemesto/index.htm>

Slika 2. Antični Herkulov tempelj na Bregu.

Spletna stran nacionalnega UnescoASP projekta »*Naše mesto – vaše mesto*«:

<http://www.o-4os.ce.edus.si/projekti/celje-mojemesto/nasemesto/index.htm>

Slika 3. Stari grad nad Celjem.

Spletna stran nacionalnega UnescoASP projekta »*Naše mesto – vaše mesto*«:

<http://www.o-4os.ce.edus.si/projekti/celje-mojemesto/nasemesto/index.htm>

Slika 4. Kapela Žalostne matere božje v cerkvi sv. Danijela.

Spletna stran nacionalnega UnescoASP projekta »*Naše mesto – vaše mesto*«:

<http://www.o-4os.ce.edus.si/projekti/celje-mojemesto/nasemesto/index.htm>

Slika 5. Grofič Friderik na turnirju v Konstanci 1415.

Grdina, I. 1994. *Celjski knezi v Evropi*. Celje: Fit-Media.

Slika 6. »Friderik in Veronika«, kipar Stojan Batič.

Hartman, B. 2003. *Celjska knjiga*. Ljubljana: Slovenska matica.

Slika 7. Lobanja Ulrika II.

Grdina, I. 1994. *Celjski knezi v Evropi*. Celje: Fit-Media.

Slika 8. Ljubljanski rotovž.

Srednjeveška mesta. 1998. Ljubljana: Ministrstvo za kulturo, Uprava Republike Slovenije za dediščino.

Slika 9. Gradnja srednjeveškega obzidja.

Brochard, P. 1990. *V zavetju srednjeveških gradov*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Slika 10. Stranski prerez celjskega obzidja z rekonstrukcijo obrambnega hodnika in strehe.

Digitalna fotografija. Posneli: avtorji raziskovalne naloge.

Slika 11. Piransko mestno obzidje.

Spletna stran *Walled Towns Friendship Circle*: <http://www.walledtowns.com/>

Slika 12. Škofjeloško obzidje.

Spletna stran *Walled Towns Friendship Circle*: <http://www.walledtowns.com/>

Slika 13. Obzidje Dubrovnika.

Spletna stran *Walled Towns Friendship Circle*: <http://www.walledtowns.com/>

Slika 14. Mogočno obzidje nekdanjega Bizanca, danes Istanbul.

Spletna stran *Walled Towns Friendship Circle*: <http://www.walledtowns.com/>

Slika 15. Vode, ki so oblivale okvir mesta od konca 3. do konca 18. stoletja.
Dopolnjen mestni načrt. Izdelali: avtorji raziskovalne naloge.

Slika 16. Potek glavnih prometnih povezav srednjeveškega Celja.
Dopolnjen mestni načrt. Izdelali: avtorji raziskovalne naloge.

Slika 17. Obseg obzidja rimske Celeie (črna črta prikazuje obseg poznejšega srednjeveškega obzidja).
Dopolnjen mestni načrt. Izdelali: avtorji raziskovalne naloge.

Slika 18. Dvorišče Spodnjega gradu.
Digitalna fotografija. Posneli: avtorji raziskovalne naloge.

Slika 19. Dvorišče Narodnega doma.
Digitalna fotografija. Posneli: avtorji raziskovalne naloge.

Slika 20. Ob gradnji podhoda pod prvim tirom železniške postaje.
Lazar, I. 2001. *Celeia – arheološka podoba mesta*. Celje: Pokrajinski muzej Celje.

Slika 21. Deli trga, ki so določali potek poznejšega mestnega obzidja.
Dopolnjen mestni načrt. Izdelali: avtorji raziskovalne naloge.

Slika 22. Mesto Celje s celotnim obzidjem, naslikano v 18. stoletju.
Stopar, I. 1980. *Stare celjske upodobitve*. Celje: Kulturna skupnost občine Celje.

Slika 23. Obseg celotnega srednjeveškega celjskega obzidja, z nakazanimi vrati in stolpi.
Dopolnjen mestni načrt. Izdelali: avtorji raziskovalne naloge.

Slika 24. Zahodna stranica od S proti J sredi 18. stoletja.
Stopar, I. 1980. *Stare celjske upodobitve*. Celje: Kulturna skupnost občine Celje.

Slika 25. Ostanke zahodne stranice ob parkirišču pri hotelu Turška mačka.
Digitalna fotografija. Posneli: avtorji raziskovalne naloge.

Slika 26. Južna stranica od V proti Z sredi 18. stoletja.
Stopar, I. 1980. *Stare celjske upodobitve*. Celje: Kulturna skupnost občine Celje.

Slika 27. S hišami prepletena južna stranica obzidja na Savinjskem nabrežju.
Digitalna fotografija. Posneli: avtorji raziskovalne naloge.

Slika 28. Vzhodna stranica od S strani
Stopar, I. 1980. *Stare celjske upodobitve*. Celje: Kulturna skupnost občine Celje.

Slika 29. Restavrirani ostanek vzhodne stranice na Gubčevi ulici, nasproti blagovnice Vele, za antično krstilnico.
Digitalna fotografija. Posneli: avtorji raziskovalne naloge.

Slika 30. Ostanek S stranice na Vodnikovi ulici, ob Aškerčevem spomeniku
Digitalna fotografija. Posneli: avtorji raziskovalne naloge.

Slika 31. Severna stranica od V proti Z sredi 18. stoletja.
Stopar, I. 1980. *Stare celjske upodobitve*. Celje: Kulturna skupnost občine Celje.

Slika 32. Gledališki stolp danes.
Digitalna fotografija. Posneli: avtorji raziskovalne naloge.

Slika 33. SZ vogalni stolp sredi 18. stoletja.
Stopar, I. 1980. *Stare celjske upodobitve*. Celje: Kulturna skupnost občine Celje.

Slika 34. SV vogalni stolp sredi 18. stoletja.
 Stopar, I. 1980. *Stare celjske upodobitve*. Celje: Kulturna skupnost občine Celje.

Slika 35. Danes je v SV stolpu kavarna na Gubčevi ulici.
 Digitalna fotografija. Posneli: avtorji raziskovalne naloge.

Slika 36. Vodni stolp za celjskim špitalom sv. Elizabete.
 Digitalna fotografija. Posneli: avtorji raziskovalne naloge.

Slika 37. JV vogalni stolp sredi 18. stoletja.
 Stopar, I. 1980. *Stare celjske upodobitve*. Celje: Kulturna skupnost občine Celje.

Slika 38. Severno krilo Spodnjega gradu.
 Digitalna fotografija. Posneli: avtorji raziskovalne naloge.

Slika 39. Domneven izgled Spodnjega gradu v srednjem veku.
 Spletna stran nacionalnega UnescoASP projekta »*Naše mesto – vaše mesto*«:
<http://www.o-4os.ce.edus.si/projekti/celje-mojemesto/nasemesto/index.htm>

Slika 40. Spodnji grad s še vidnim starim Vovbrškim stolpom, ki ga danes ni več.
 Stopar, I. 1980. *Stare celjske upodobitve*. Celje: Kulturna skupnost občine Celje.

Slika 41. Vzhodni stolp sredi 18. stoletja.
 Stopar, I. 1980. *Stare celjske upodobitve*. Celje: Kulturna skupnost občine Celje.

Slika 42. Pred očmi skriti V stolp na Razlagovi ulici za hotelom Evropa.
 Digitalna fotografija. Posneli: avtorji raziskovalne naloge.

Slika 43. J stolp s severne strani.
 Stopar, I. 1980. *Stare celjske upodobitve*. Celje: Kulturna skupnost občine Celje.

Slika 44. Ostanki J stolpa z južne strani.
 Digitalna fotografija. Posneli: avtorji raziskovalne naloge.

Slika 45. Graška vrata s stolpom, mostom in mitnico.
 Stopar, I. 1980. *Stare celjske upodobitve*. Celje: Kulturna skupnost občine Celje.

Slika 46. Kraj, kjer so stala S vrata, na križišču Stanetove ulice z Vodnikovo in Cankarjevo.
 Digitalna fotografija. Posneli: avtorji raziskovalne naloge.

Slika 47. Ljubljanska vrata z dvižnim mostom in barbakanom.
 Stopar, I. 1980. *Stare celjske upodobitve*. Celje: Kulturna skupnost občine Celje.

Slika 48. Plošča z mitnice Z vrat.
 Digitalna fotografija. Posneli: avtorji raziskovalne naloge.

Slika 49. Tukaj, na začetku Ljubljanske ceste, so stala zahodna vrata.
 Digitalna fotografija. Posneli: avtorji raziskovalne naloge.

Slika 50. Pogled skozi ozek prehod na Savinjski ulici, kjer so stala Vodna vrata.
 Digitalna fotografija. Posneli: avtorji raziskovalne naloge.

Slika 51. Plošča, ki je bila vgrajena nad vhodnim obokom južnih vrat.
 Digitalna fotografija. Posneli: avtorji raziskovalne naloge.

Slika 52. J vrata ter Kapucinski most.
 Stopar, I. 1980. *Stare celjske upodobitve*. Celje: Kulturna skupnost občine Celje.

Slika 53. Upodobitev J vrat iz leta 1830.
 Stopar, I. 1980. *Stare celjske upodobitve*. Celje: Kulturna skupnost občine Celje.

Slika 54. Na tej upodobitvi iz srede 18. stoletja nikjer nakazanih vrat v V stranici obzidja, niti ulic, ki bi vodile do njih.

Stopar, I. 1980. *Stare celjske upodobitve*. Celje: Kulturna skupnost občine Celje.

Slika 55. Mala Vodna vrata kot nepomemben prehod v obzidju.

Stopar, I. 1980. *Stare celjske upodobitve*. Celje: Kulturna skupnost občine Celje.

Slika 56. Domnevni potek jarka okoli mestnega obzidja.

Dopolnjen mestni načrt. Izdelali: avtorji raziskovalne naloge.

Slika 57. Jarek na dvorišču Spodnjega gradu.

Digitalna fotografija. Posneli: avtorji raziskovalne naloge.

Slika 58. Današnji Gledališki stolp ter del severne stranice obzidja (kot stanovanjska hiša) leta 1824.

Stopar, I. 1980. *Stare celjske upodobitve*. Celje: Kulturna skupnost občine Celje.

Slika 59. Plečnikova mojstrovina, stavba Banke Celje.

Digitalna fotografija. Posneli: avtorji raziskovalne naloge.

Slika 60. Del mesta, ki so mu sredi 19. stoletja rekli Jarek, danes Vodnikova ulica.

Stopar, I. 1980. *Stare celjske upodobitve*. Celje: Kulturna skupnost občine Celje.

Slika 61. V mestni načrt smo na vrisan položaj celotnega mestnega obzidja (rdeča črta) vrisali tiste dele obzidja, ki so vidni še danes (črna črta).

Dopolnjen mestni načrt. Izdelali: avtorji raziskovalne naloge.

Slika 62. Tabla na SZ stolpu o začetku delovanja celjskega gledališča.

Digitalna fotografija. Posneli: avtorji raziskovalne naloge.

Slika 63. Vhod v gledališki stolp.

Digitalna fotografija. Posneli: avtorji raziskovalne naloge.

Slika 64. Stopnišče zavija okoli osrednjega stebra.

Digitalna fotografija. Posneli: avtorji raziskovalne naloge.

Slika 65. Debeli srednjeveški zidovi, majhna okna.

Digitalna fotografija. Posneli: avtorji raziskovalne naloge.

Slika 66. Z ometom prekrit strop iz tramov.

Digitalna fotografija. Posneli: avtorji raziskovalne naloge.

Slika 67. Strelna lina ter zazidano okno na Vodnikovi ulici.

Digitalna fotografija. Posneli: avtorji raziskovalne naloge.

Slika 68. SV stolp kot ga ponavadi ne vidimo: z zadnje strani.

Digitalna fotografija. Posneli: avtorji raziskovalne naloge.

Slika 69. Ob vhodnih vratih zelo lepo vidimo debelino srednjeveških zidov.

Digitalna fotografija. Posneli: avtorji raziskovalne naloge.

Slika 70. Zelo lepo konstruirani deli obzidja na Gubčevi.

Digitalna fotografija. Posneli: avtorji raziskovalne naloge.

Slika 71. Dolgočasna zunanja stran V stranice.

Digitalna fotografija. Posneli: avtorji raziskovalne naloge.

Slika 72. Vodni stolp z J, okrogle, strani.

Digitalna fotografija. Posneli: avtorji raziskovalne naloge.

Slika 73. Spodaj levo relief roke ter letnica povodnji.
Digitalna fotografija. Posneli: avtorji raziskovalne naloge.

Slika 74. Južni stolp.
Digitalna fotografija. Posneli: avtorji raziskovalne naloge.

Slika 75. Južna stranica obzidja služi tudi kot fasada stanovanjskim hišam.
Digitalna fotografija. Posneli: avtorji raziskovalne naloge

Slika 76. Notranja stena hiše ob obzidju.
Digitalna fotografija. Posneli: avtorji raziskovalne naloge.

Slika 77. Kletni prostori hiše Na okopih 3.
Digitalna fotografija. Posneli: avtorji raziskovalne naloge.

Slika 78. Zadnja stran Spodnjega gradu z vidnimi gotskimi okni.
Digitalna fotografija. Posneli: avtorji raziskovalne naloge.

Slika 79. Še najbolj ohranjen del zahodne stranice za hotelom Turška mačka.
Digitalna fotografija. Posneli: avtorji raziskovalne naloge.

Slika 80. Ob parkirišču na Ljubljanski cesti lahko vidimo tudi velike kvadre rimskega obzidja.
Digitalna fotografija. Posneli: avtorji raziskovalne naloge.

Slika 81. Škrbasti ostanki obzidja na dvorišču hiše na Ljubljanski 6.
Digitalna fotografija. Posneli: avtorji raziskovalne naloge.

Slika 82. Spominska tabla Almi Karlin.
Digitalna fotografija. Posneli: avtorji raziskovalne naloge.

Slika 83. Uradni logo WTFC.
Spletna stran *Walled Towns Friendship Circle*: <http://www.walledtowns.com/>

Slika 84. Na tem načrtu je označenih 10 točk v mestu Celje, kjer si je dele obzidja mogoče ogledati še danes, in ki bi jih bilo treba dosti bolje predstaviti ter kulturno in turistično izkoristiti.
Dopolnjen mestni načrt. Izdelali: avtorji raziskovalne naloge.